ODSJEK POLITOLOGIJA - MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

UTICAJ EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA NA PROCES HARMONIZACIJE USTAVA BOSNE I HERCEGOVINE SA EVROPSKOM KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

-magistarski rad-

Kandidatkinja
Ena Islamović
1063/II-PIR

Mentor
Prof. dr. Zarije Seizović

Sarajevo, (decembar 2021)

SADRŽAJ

UVOD 2

1. Teorijske osnove rada 2

1. Metodološki okvir rada 4

2. Pojmovna analiza 7

Prvi dio: Pravno - političko uređenje Bosne i Hercegovine 10

1. Ustav Bosne i Hercegovine – pravna priroda i uslovi nastanka 10

2. Ljudska prava u Ustavu Bosne i Hercegovine 12

3. Diskriminatorne odredbe Ustava Bosne i Hercegovine 13

4. Pravni okvir o izborima i izbornom sistemu u Bosni i Hercegovini 15

5. Proturiječnosti izbornog sistema u Bosni i Hercegovini 17

6. Položaj nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini 21

7. Primjena Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini 24

Drugi dio: Presude Evropskog suda za ljudska prava u izabranim predmetima protiv države Bosne i Hercegovine 28

1. Evropski sud za ljudska prava 28

1.1. Predmet Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine 30

1.2. Predmet Pilav protiv Bosne i Hercegovine 36

1.3. Predmet Zornić protiv Bosne i Hercegovine 39

Treći dio: Modeli za implementiranje presuda Evropskog suda za ljudska prava 44

1. Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima Visokog predstavnika - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) - Venecija, 11. mart 2005. 44

2. Mišljenje o različitim prijedlozima za izbore za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine CDL-AD(2006)004 - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) od 20.03.2006. godine 47

3. "Aprilski paket" ustavnih reformi 49

4. Sporazum iz Pruda 49

5. "Butmirski paket" 50

6. Zvanični pokušaji izvršenja presuda Evropskog suda za ljudska prava 51

7. Uloga Evropske Unije u pokušaju provođenja odluke u predmetu Sejdić i Finci 54

8. Posljedice neizvršenih odluka na proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku Uniju 56

ZAKLJUČAK 58

LITERATURA 62

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA 66

UVOD

1. Teorijske osnove rada

Država Bosna i Hercegovina je prema Ustavu Bosne i Hercegovine (Aneks 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini), određena kao demokratska i pravna država sa slobodnim i demokratskim izborima.[1] Prema tome, potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma i prihvatanjem Ustava, Bosna i Hercegovina (BiH) se obavezala da će osigurati najveći nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.[2] Tako je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) dobila poseban status u Ustavu BiH, gdje se navodi da se ljudska prava i slobode u BiH primjenjuju direktno i da imaju prioritet nad svakim drugim pravom, uključujući i ustavno pravo.[3] Tako je Bosna i Hercegovina postala izuzetak u Evropi, gdje je EKLJP dat ustavni nivo čak i prije nego je BiH postala članicom Vijeća Evrope. Bosna i Hercegovina je poput drugih modernih demokratskih i pravnih država potpisala i sve druge međunarodne i regionalne instrumente za zaštitu ljudskih prava. Prema tome, insistiranjem na zaštiti ljudskih prava, trebalo je u Bosni i Hercegovini, kao i u ostalim demokratskim i pravnim državama, osigurati da se svi ljudi dovedu u jednaku poziciju prema državi i prema vlasti, čime bi se prevladali antagonizmi nastali na osnovu vjerskih, etničkih, rasnih i nacionalnih različitosti bosanskohercegovačkog društva. Političko sudjelovanje u Bosni i Hercegovini treba posmatrati kao širi fenomen koji uključuje ne samo izbore kao temelj demokracije i preduvjet za učinkovito i legitimno donošenje odluka, već i sudjelovanje građana u svakodnevnim političkim događajima i životu. Nadalje, političko sudjelovanje u državi ograničeno je na etničku pripadnost i teritorijalno podrijetlo. To znači da se samo konstitutivni narodi, zajamčeni Ustavom i mnogim zakonima, smiju kandidirati za tročlano Predsjedništvo države ili Doma naroda. Nacionalne manjine isključene su iz ove grane vlasti, a njihovo političko sudjelovanje ograničeno je samo na lokalne razine zakonodavne vlasti, što znači općinska vijeća i (kantonalne) skupštine. Ustavne manjine imaju sličan položaj s nacionalnim manjinama što znači da se konstitutivni ljudi koji žive na teritoriju na kojem većinu čine drugi konstitutivni ljudi, na primjer Bošnjaci ili Hrvati u Republici Srpskoj ili Srbi u Federaciji Bosne i Hercegovine, se ne mogu kandidovati za predsjednika jer ne žive u administrativno-teritorijalnoj jedinici gdje je njihova nacionalna pripadnost većinska.

[1] Član 1.2 Ustava Bosne i Hercegovine.
[2] Član 2.1 Ustava Bosne i Hercegovine.
[3] Član 2.2 Ustava Bosne i Hercegovine.

Iako se Bosna i Hercegovina, prema Ustavu, smatra demokratskom državom, ona nije u stanju zaštititi prava svih njenih građana i ispuniti njihova osnovna ljudska prava zajamčenih mnogim međunarodno priznatim konvencijama ali prvenstveno Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Bosna i Hercegovina se smatra jedinom državom u svijetu, sa Ustavom, koja izravno diskriminira dio njenih građana označavajući ih kao "Ostali". Ova teza potkrijepljena je mišljenjem Clivea Baldwina, višeg pravnog savjetnika u *Human Rights Watchu*, koji je jednom prilikom rekao kako je Bosna i Hercegovina evropska država i ima ustav koji diskriminira vlastite građane više od 20 godina, slijedeći mišljenje da bi bosanske vlasti trebale prestati davati prioritete interesima glavnih etničkih grupa nad jednakim pravima za sve građane (Živanović, 2019: 13). Postoji mnogo načina na koje građani jedne demokratske zemlje mogu biti politički aktivni i učestvovati u politici, ali ovdje ćemo naglasiti samo jednu sferu: izbore. Da glasaju i da se glasa za. Na primjer, ako pojedinac ima prebivalište u Federaciji Bosne i Hercegovine i Srbin je po nacionalnosti, ne može glasati na predsjedničkim izborima za srpskog člana predsjedništva. Ako je pojedinac po nacionalnosti član “Ostalih”, uopće se ne može kandidirati za predsjednika.

Tema uloge Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) na proces harmonizacije Ustava BiH sa EKLJP je važna zbog svih ograničenja i utjecaja koji ima na proces demokratizacije i integracije države u Evropsku uniju. Zatim, ovaj magistarski rad se fokusirao na izborna prava ustavnih i nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini i osvrnuo se na to kako su ta prava povrijeđena kroz tekst Ustava Bosne i Hercegovine (Ustav). Također smo razradili odluke Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u slučajevima gdje su ustavne i nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini tužile državu zbog toga što im nije dozvolila da učestvuju na izborima. Sve sudske odluke bile su u korist podnosioca prijave, međutim, država Bosna i Hercegovina sa svojim institucijama nije uspjela provesti te odluke.

Prema tome, ovo istraživanje će se pozabaviti pitanjima da li je Ustav Bosne i Hercegovine diskriminatoran, da li se ljudska prava poštuju, te da li je harmonizacija Ustava BiH sa EU praksom na nivou kojim bi se moglo utvrditi BiH kao jamca osnovnih prava i sloboda pojedinaca i društva u cjelini?

1. Metodološki okvir rada

2.1 Problem istraživanja

Tiče se povreda osnovnih ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini, te činjenice da građani u BiH, prema Ustavu, nemaju ista prava zbog etničke ili entitetske pripadnosti. Prema tome, problem istraživanja se može formulisati pitanjem: Da li ESLJP može doprinijeti harmoniziranju Ustava Bosne i Hercegovine sa EKLJP? Te, da li je moguće izvršiti izmjenu Ustava Bosne i Hercegovine po kojoj bi svi njeni građani, bez obzira na etničku ili entitetsku pripadnost bili ravnopravni, te imali pravo da se kandiduju za Predsjedništvo ili Dom Naroda BiH?

2.2 Predmet istraživanja

Kao predmet istraživanja nastoji se ispitati uloga i način na koji Evropski sud za ljudska prava utiče na proces harmonizacije Ustava Bosne i Hercegvine sa EKLJP. Također, predmet istraživanja obuhvata i Ustav Bosne i Hercegovine, ali i analizu i pregled nekih sudskih postupaka protiv Bosne i Hercegovine, u kojima se dovodi u pitanje ustavna diskriminacija nekonstitutivnih naroda u BiH.

2.3 Sistem hipoteza

2.3.1 Generalna hipoteza

- ***Mogućnosti pravnog preoblikovanja ustavne strukture Bosne i Hercegovine prema kojem bi svi narodi i svi građani koji žive na njenom tlu bili ravnopravni.***

2.3.2 Posebne - pojedinačne hipoteze

- Građani BiH imaju nedostatak povjerenja u nadležne organe Bosne i Hercegovine.
- Ustav Bosne i Hercegovine diskriminira određene kategorije građana te povrjeđuje njihova osnovna ljudska prava.

- Odluke ESLJP pravno utiču na prirodu ustavnog poretka BiH, ali njihovo nepoštivanje jamac je status quo-a.

2.4 Ciljevi istraživanja

2.4.1 Društveni cilj

Društveni cilj sadržan je u analizi trenutnog stanja poštivanja ljudskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini u odnosu na EKLJP, kao i njen odnos sa ESLJP i upoređivanja sudskih postupaka protiv Bosne i Hercegovine, gdje se odražava nemogućnost države BiH da, zbog načina na koji je Ustav Bosne i Hercegovine oformljen, ispoštuje Konvenciju. Kroz ovaj cilj mogu se steći uvidi u Ustav Bosne i Hercegovine, Evropsku konveciju o ljudskim pravima i mehanizme i kapacitete nadležnih organa u BiH, kako bi se mogla izvesti predviđanja i preporuke za daljnje postupanje u vezi unaprijeđenja ljudskih prava i sloboda u BiH. Društveni cilj istraživanja podrazumijeva pružanje boljeg razumijevanja i perspektive na demokratizam, prava i slobode sadržanih u Ustavu, budući da se građana BiH itekako tiče saznanje na koji način Bosna i Hercegovina ne poštuje njihova prava. Ovaj rad je svojevrsni doprinos sagledavanju svih problema i poteškoća na koje nailaze građani koji nisu konstitutivni (Ostali) kada žele uživati ista prava kao i pripadnici konstitutivnih naroda, s čime je u uskoj vezi harmoniziranja Ustava Bosne i Hercegovine sa EKLJP. Što se tiče načina korištenja rezultata istraživanja, oni se mogu koristiti na edukativnom ali i informativnom okviru o događajima i procesima pred kojima se nalaze građani Bosne i Hercegovine.

2.5 Način i metode istraživanja

U radu ćemo se koristiti metodama društvenih nauka (analiza, sinteza, induktivna i deduktivna metoda, komparativni i historijski metod). Analiza sadržaja se odnosi na analizu stručne literature u vidu knjiga i članaka relevantnih autora, kako domaćih tako i stranih, a koje sadrže podatke u vezi sa temom rada.

Budući da se provjerene i ažurirane informacije o Ustavu Bosne i Hercegovine, EKLJP I ESLJP mogu dobiti na službenim stranicama, ovaj izvor podataka će biti jako zastupljen prilikom predstavljanja sudskih postupaka protiv Bosne i Hercegovine. Tu je osobito važan službeni *website* Evropskog suda za ljudska prava pod nazivom „HUDOC“.

Rad je strukturisan iz tri osnovne cjeline. Prva cjelina obuhvata definisanje političkog sistema Bosne i Hercegovine kao države složenog uređenja koju karakteriše specifičan sistem i podjela

vlasti, te specifičan princip narodne suverenosti sa posebnim osvrtom na "konstitutivnost naroda" kao bitne odrednice državne vlasti koja je "uzrok i razlog" pitanja diskriminacije političkog sistema Bosne i Hercegovine. Razmatra se pitanje "Diskriminatorskog karaktera političkog sistema Bosne i Hercegovine". Razmatramo ustavom zagarantovana prava te značaj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u BiH, zatim definisanje zabrane diskriminacije u kontekstu pomenutih mehanizama zaštite. Također, razmatra se pitanje položaja nacionalnih manjina u domenu ostvarivanja političkih prava u BiH.

Centralni dio druge cjeline predstavljaju presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić i Finci, zatim Zornić, te Pilav protiv Bosne i Hercegovine, odnosno kratak činjenični opis, odluka suda, te komentar na iste, kao i kratak osvrt na pitanje "opravdanosti diskriminacije" u političkom sistemu Bosne i Hercegovine. Vremenski okvir je period od dvadeset godina, tačnije od 2000. do 2020. godine, koji obuhvata sve predmete koje je razmatrao Evropski sud za ljudska prava, a koji su povezani sa kršenjem prava manjina u Bosni i Hercegovini.

U posljednjem dijelu razmotrit ćemo ulogu Europske unije u pokušaju provođenja predmetnih presuda odnosno dokidanja diskriminacije u političkom sistemu Bosne i Hercegovine.

Postojeća literatura o ovoj temi i oblasti istraživanja uglavnom se zasniva na izvještajima nevladinih organizacija ili Evropske unije i drugih organizacija za zaštitu ljudskih prava i prava manjina. Primjetno je da se literatura fokusira na jednu kategoriju/odluku, a ne na posmatranje Odluka ESLJP kao dokaza višestruke diskriminacije na različitim nivoima vlasti, ali sve po istom osnovu – Ustavu.

2.6 Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Analiziranje i izučavanje dostupne literature i članaka datira od kraja prošle godine, a konkretniji istraživački proces je započeo početkom ove godine. Pisanje magistarskog rada je započelo u aprilu 2021. godine.

2. Pojmovna analiza

Evropski sud za ljudska prava (ESLJP)

ESLJP je sudska institucija Vijeća Evrope, osnovana 1959. godine, za zaštitu prava i sloboda koje se garantiraju Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Sjedište Suda nalazi se u Strasbourgu u Francuskoj.

Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovim slobodama (EKLJP)

EKLJP je pravni akt Savjeta Evrope o zaštiti sloboda i prava, donijet u Rimu 4. novembra 1950. godine. Konvenciju je potpisalo 46 zemalja. Potpisivanje je označilo prihvatanje obaveze poštovanja prava i sloboda, kao i priznavanje nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u Francuskoj koji je ustanovljen Evrposkom konvencijom. Sud za ljudska prava djeluje nakon iscrpljenih pravnih sredstava u državama članicama. Svaka osoba koja smatra da su joj narušena njena ljudska prava može se obratiti sudu. Organizacija i ovlaštenja ovog suda propisani su Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (članovi 19 - 51), a postupak pred tim Sudom uređen je Poslovnikom koji je stupio na snagu 1. novembra 1998. godine. Tekst je zvanično preveden i objavljen na 30 jezika, a ratifikacija je izvršena u svim državama Savjeta Evrope.

Dejtonski mirovni sporazum

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, također poznat i kao Dejtonski sporazum, Dejtonski mirovni sporazum ili Dejton, pravni je akt sporazumnog karaktera parafiran u vojnoj zračnoj luci Right-Paterson kod Daytona, u američkoj državi Ohio, da bi se zvanično prekinuo Rat u Bosni i Hercegovini, koji je trajao od 1992. do 1995. Sporazum se posebno bavio budućim upravnim i ustavnim uređenjem Bosne i Hercegovine.

Ustav Bosne i Hercegovine

Ustav Bosne i Hercegovine je najviši pravno-politički dokument same države. On je sastavni dio Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, poznatijeg pod nazivom Daytonski mirovni sporazum.

Demokratija

Demokratija se može definirati kao politički režim u kojem sva vlast pripada narodu putem izbora ili direktnih predstavnika vlade. Lefkofridi tvrdi da se demokratija pojavila kao jedan

oblik režima koji se prilično razlikovao od vladavine manjina, dodajući da je savremena demokratija reprezentativna demokratija. Koncept demokracije godinama se koristio za označavanje predstavničke vlade i često se javlja u empirijskim istraživanjima, za kombiniranje demokracije i predstavljanja (Lefkofridi 2017: 13).

Ustavna diskriminacija

Za potrebe ovog rada definisat ćemo pojam ustavne diskriminacije kao diskriminaciju nacionalnih i ustavnih manjina utemeljenu u Ustavu Bosne i Hercegovine i Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine. Ova diskriminacija se odnosi na nemogućnost navedenih manjina da budu aktivni u politici (osnova Izbornog zakona) i na razliku između tri konstitutivna naroda i onih koji nisu članovi tih grupa (Ustav Bosne i Hercegovine).

Pozitivna diskriminacija

Prema australijskoj Komisiji za ljudska prava, koncept pozitivne diskriminacije često se koristi u literaturi pri opisivanju odluke države da uvede mjere koje bi osigurale jednake mogućnosti svim njenim građanima, uključujući ranjive kategorije. (Australijska komisija za ljudska prava, n.d.).

Konstitutivni narodi

Preambula Ustava Bosne i Hercegovine, kao sastavni dio Dejtonskog mirovnog sporazuma, definira Bošnjake, Hrvate i Srbe kao konstitutivne narode, dok se Ostali i građani rijetko spominju (Seizović, 2014: 19).

Manjine

Capotorti (1977: 1-7) ponudio je definiciju manjina navodeći da je to grupa brojčano inferiorna u odnosu na ostatak stanovništva države čiji članovi, kao državljani države, posjeduju etničke vjerske ili jezičke karakteristike koje se razlikuju od ostatak stanovništva (Capotorti, 1997., UN-ov dokument E/CN.4/Sub.2/384/add. 1-7).

Nacionalne manjine[4]

Zakon o pravima nacionalnih manjina definira pojam nacionalne manjine u članu 3. („Službene novine Bosne i Hercegovine“, br. 12/03 i 76/05) gdje jasno stoji da:

[4] Nacija i nacionalni interes se ne prevodi na b/h/s jezik kao državni interes, već kao interes jedne etničke grupe. Za vitalne nacionalne interese vidi više u Seizović, Z. (2014). Konstitutivni narodi i ustavne promjene. Drugo ažurirano izdanje. Sarajevo: Dobra knjiga, str. 16 - 17.

Nacionalna manjina, u smislu ovog zakona, bit će dio stanovništva – građana Bosne i Hercegovine koji ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda i uključivat će ljude iste ili slične etničke pripadnosti, iste ili slične tradicije , običaji, religija, jezik, kultura i duhovnost i bliska ili srodna istorija i druge karakteristike.

Bosna i Hercegovina štitit će status i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina na sljedeći način: Albanci, Crnogorci, Česi, Talijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci, Ukrajinci i drugi koji ispunjavaju uslove iz stava 1. ovog člana.

Ustavne manjine

Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine od jula 2000. (Ustavni sud Bosne i Hercegovine, djelimična odluka, predmet br. U 5/98 III, 1. jula 2000. - Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 23/00) je donio odluku da Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska moraju izmijeniti svoje ustave kako bi se osigurala potpuna ravnopravnost konstitutivnih naroda na cijeloj državnoj teritoriji (Seizović, 2014: 22). Ovom Odlukom ustavni narodi bili su ravnopravni na teritoriju cijele države. Međutim, u svrhu ove teze definirat ćemo ustavne manjine kao ustavne narode koji žive u entitetu u kojem je njen ustav manjinski, npr. Srbin u Federaciji ili Hrvat i Bošnjak u Republici Srpskoj. To znači da zbog Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, bez obzira na to što je konstituiran Ustavom Bosne i Hercegovine, ovaj narod ne može se kandidovati za tročlano predsjedništvo države niti Doma naroda, budući da je politički sistem države strukturiran na način dva entiteta.

Ostali

Ova manjina se smatra specifičnom ustavnom manjinom i okuplja građane Bosne i Hercegovine koji se ne izjašnjavaju ni kao pripadnici konstitutivnih naroda ni kao pripadnici sedamnaest priznatih nacionalnih manjina. Mi ih doživljavamo kao manjinu jer im sam Ustav ne dozvoljava da se kandiduju.

Prvi dio: Pravno - političko uređenje Bosne i Hercegovine

1. Ustav Bosne i Hercegovine – pravna priroda i uslovi nastanka

Bosna i Hercegovina je bila dijelom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), u većini literature poznatijom kao Jugoslavija. Srpski vojni i politički vrh (JNA) je silom pokušao tadašnje njene republike da zadrži u sastavu Jugoslavije. Ubrzo nakon što su Slovenija i Hrvatska održale višestranačke izbore i proglasile nezavisnost, tim će putem krenuti i Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina je stekla nezavisnost 1. marta 1992, nakon održanog referenduma, gdje je 99,44% građana glasalo za nezavisnost. Radovan Karadžić je ometao glasanje u područjima sa srpskim stanovništvom, što je dovelo do činjenice da nijedan Srbin nije glasao, a Karadžić nije prihvatio rezultate referenduma (Pejanović, 2017: 38). Nezavisnost je proglasio Alija Izetbegović.

Dana 6. aprila 1992, nezavisnost Bosne i Hercegovine priznale su tadašnje članice Evropske zajednice, današnja Evropska unija, a dan kasnije i Sjedinjene Američke Države (Ibrahimagić, 2009: 334, Pejanović 2017: 38). Bosna i Hercegovina postala je članica Ujedinjenih nacija 22. maja 1992.

Nakon što su SAD i EK priznale nezavisnost Bosne i Hercegovine, paravojne snage bosanskih Srba počele su napadati Sarajevo i artiljerijom bombardirati grad (Kulenović, 1998: 98). Zvornik, Foča, Višegrad i mnogi drugi gradovi u istočnoj Bosni napadnuti su kombinacijom srpskih paravojnih snaga i jedinica jugoslovenske vojske otkad je Milošević stavio jedinice jugoslovenske vojske pod svoju kontrolu (Kulenović, 1998: 96, Pejanović 2017: 39). To je dovelo do protjerivanja bošnjačkog stanovništva iz navedenih područja, proces poznat i kao etničko čišćenje. Agresija na Bosnu i Hercegovinu proizvela je najveći zločin protiv čovječnosti nakon holokausta, genocid u Srebrenici u julu 1995. godine, gdje je ubijeno, pogubljeno i mučeno više od 8000 muškaraca Bošnjaka, dok je stotine žena silovano (Brunborg et al 2005: 2).

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, poznat i kao Dejtonski mirovni sporazum, Dejtonski sporazum, Pariški protokol ili čak Dejtonsko-pariški sporazum, koji je iniciran u Daytonu 21. novembra 1995, i potpisan u Parizu 14. decembra 1995 godine, zaustavio je

agresiju na Bosnu i Hercegovinu, uspostavio mir i potvrdio status pravne države od 6. aprila 1992 godine. Aneks 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini zapravo čini Ustav Bosne i Hercegovine. Unutar nje, država Bosna i Hercegovina je nasljednik i pravni subjekt Republike Bosne i Hercegovine i nastavlja svoje pravno postojanje u okviru pravila međunarodnog prava kao države, uključujući unutrašnju strukturu i međunarodno priznate granice (Ademović 2010: 886). Dejtonski mirovni sporazum (DMS) je rezultat angažmana međunarodne zajednice u rješavanju sukoba u Bosni i Hercegovini. Osnovni cilj DMS-a je bio da se zaustavi rat i osigura stabilnost Bosne i Hercegovine na duži vremenski period, a međunarodna zajednica je željela „okončanje bosanskog rata bez pobjednika i bez poraženog" (Ibrahimović 2001: 23).

Dejtonski mirovni sporazum u svom Aneksu 4 daje novi Ustav Bosne i Hercegovine. Ustav propisuje da je Bosna i Hercegovina demokratska zemlja koja se temelji na zakonu i slobodnim demokratskim izborima. Država je podijeljena na dva entiteta: Republiku Srpsku i Federaciju Bosne i Hercegovine, kao i na jedan distrikt Brčko. Prema Tematskom biltenu Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, Federacija Bosne i Hercegovine se sastoji od deset kantona kao administrativno-teritorijalnih jedinica i unutar njih sedamdeset devet općina. Republika Srpska nema kantone, ali ima 63 opštine (Agencija za statistiku, 2020: 5).

Potpisivanjem DMS-a, Bosna i Hercegovina se obavezala da će osigurati najveći nivo međunarodno priznatih prava i osnovnih sloboda. Tako je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) dobila poseban status u Ustavu BiH, gdje se navodi da se ljudska prava primjenjuju direktno i da imaju prioritet nad svakim drugim pravom, uključujući i ustavno pravo.[5] S time, BiH je postala izuzetak u Evropi, gdje je EKLJP dat ustavni nivo čak i prije nego je BiH postala članicom Vijeća Evrope, što se desilo 24. aprila 2002. Bosna i Hercegovina je, dakle, ljudska prava i slobode sadržane u EK i protokolima uz nju prihvatila ne putem ratifikacije nakon što je postala članicom Vijeća Evrope - kao što je to slučaj sa svim zemljama Evrope, nego posredstvom jednog međunarodnog ugovora, Dejtonskog mirovnog sporazuma, u kojem Ustav predstavlja samo jedan (Aneks 4) od ukupno 11 aneksa koji su dati uz taj ugovor.

Prema važećem Ustavu i zakonima, u Bosni i Hercegovini žive tri konstitutivna naroda – nosioci suvereniteta (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), pripadnici sedamnaest zakonom priznatih nacionalnih manjina, kao i građani iz reda "Ostali".

[5] Član 2.2 Ustava Bosne i Hercegovine.

2. Ljudska prava u Ustavu Bosne i Hercegovine

Ljudska prava i slobode i njihova zaštita predstavljaju osnovno pitanje svakog ustava pri utvrđivanju kodeksa tih prava i sloboda, kao i odnosa državne vlasti prema njihovom ostvarivanju i zaštiti.

Rijetki su ustavi koji ne sadrže izričite odredbe o slobodama i pravima, pa su shodno tome ona ujedno i najvažniji dio ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini.

U samom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu posebna pažnja je posvećena ljudskim pravima i slobodama, pa je isti značaj zadržan i u samom tekstu Ustava Bosne i Hercegovine. Tako se već u samoj preambuli Ustava posebna pažnja posvećuje upravo ljudskim pravima.[6] Također, drugo poglavlje, odnosno član II Ustava Bosne i Hercegovine u potpunosti je posvećen ljudskim pravima i slobodama i isti nosi naziv *"Ljudska prava i slobode"*.[7] U ovom dijelu se garantuje širok spektar, odnosno katalog ljudskih prava i ističe da se međunarodni dokumenti o ljudskim pravima koji su navedeni u *Aneksu I na Ustav*[8] neposredno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, a Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ima prioritet u odnosu na domaće zakonodavstvo.

---

[6] "Oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti", a zatim se izričito poziva na najznačajnije međunarodne dokumente o ljudskim pravima riječima "Inspirisani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima o ljudskim pravima"; Trnka, Kasim, 2006, Ustavno pravo, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Banja Luka, str. 124.

[7] Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, što uključuje: a)Pravo na život, b) Pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni, c) Pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu, d) Pravo na ličnu slobodu i sigurnost, e) Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom, f) Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku, g) Slobodu misli, savjesti i vjere, h) Slobodu izražavanja, i) Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, j) Pravo na brak i zasnivanje porodice, k) Pravo na imovinu, l) Pravo na obrazovanje, m) Pravo na slobodu kretanja i prebivališta, Član II.3. Ustava Bosne i Hercegovine, Ljudska prava i osnovne slobode - Katalog prava.

[8] Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini:
1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948)
2. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949) i Dopunski protokoli I-II (1977)
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966)
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957)
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961)
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965)
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989)
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979)
10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984)
11. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987).

Koliki značaj ljudskim pravima i slobodama poklanja Ustav Bosne i Hercegovine, govori i sljedeća činjenica.

Dakle, Ustav Bosne i Hercegovine sadrži jednu specifičnu odredbu. Njen cilj je posebna zaštita ljudskih sloboda i prava od svake, eventualne, buduće revizije kojom bi se pokušala smanjiti ili ograničiti prava zajamčena ovim ustavom. Time su civilizacijske tekovine i međunarodna dostignuća u ljudskim pravima trajno ugrađena u ustavni sistem Bosne i Hercegovine. Ta odredba glasi: "Nijednim amandmanom na ovaj Ustav ne može se eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II ovog Ustava, niti izmijeniti ova odredba".[9]

Poimanje ljudskih prava u svakodnevnom govoru se često zna upotrijebiti bez razumijevanja njihovog stvarnog značenja tog pojma i svijesti o efektivnim mehanizmima kojima se ona štite. Zbog toga je veoma važno ukazati na mehanizme za njihovu zaštitu kako ona ne bi predstavljala tek proklamaciju koja bi u stvarnom životu izgubila svoju primarnu svrhu.

3. Diskriminatorne odredbe Ustava Bosne i Hercegovine

Osnovna odredba koja reguliše zabranu diskriminacije u samom tekstu Ustava BiH je odredba člana II/4, koja glasi: „Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu [član II] ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status."

Uzimajući u obzir činjenicu da je pravo na nediskriminaciju po bilo kojem navedenom osnovu dignuto na ovakav nivo ustavne zaštite, postavlja se pitanje kako je moguće najvišim pravnim aktom kao što je Ustav istovremeno ograničiti politička prava nekonstitutivnim narodima sa jedne strane, a sa druge strane ih u duhu evropskih načela ravnopravnosti garantovati.

Ukupna politička struktura u Bosni i Hercegovini zasnovana je na principu ekskluzivnog etničkog predstavljanja samo tri konstitutivna naroda, na štetu prava pojedinca. Trenutna ustavna struktura predstavlja poseban okvir za diskriminaciju: sistem vlasti u državi konstruisan je tako da osigura političku participaciju 'konstitutivnih naroda', marginalizirajući ostale

[9] Član X tačka 2. Ustava Bosne i Hercegovine.

građane BiH (one 'nekonstitutivne'). U tom smislu konstitutivni narodi su zaštićeni na osnovu njihove pripadnosti, dok kada se radi o onima koji ne pripadaju niti Bošnjacima, niti Srbima, niti Hrvatima (kao konstitutivnima) ili čak onima koji ne koriste pravo da se poistovjete sa jednim od konstitutivnih naroda, nemaju nikakvu ustavnu zaštitu.

Dakle, diskriminatorski karakter ogleda se u kategoriji konstitutivnosti naroda u Bosni i Hercegovini, obzirom da konstitutivnost izravno predstavlja diskriminaciju ostalih i građana u odnosu na konstitutivne narode. Etnički kriterij onemogućava diobu političke, socijalne i ekonomske moći pod jednakim uslovima unutar građanskog (civilnog) društva, favorizirajući u političkoj participaciji domenu zaštite ljudskih prava etničke grupe na štetu građana kao pojedinca. Ovaj koncept omogućava da konstitutivni narodi među sobom raspoređuju i dijele gotovo svu vlast i moć u državi, spriječavajući primjenu jednakog tretmana za sve građane.[10]

Konstitutivni narodi u Bosni i Hercegovini su Bošnjaci, Hrvati i Srbi (Preambula Ustava Bosne i Hercegovine). Pitanje razlike između konstitutivnih naroda i „ostalih“ dolazi do izražaja u domenu političkih prava i sloboda. Dakle, politička prava i slobode pripadaju građaninu, državljaninu Bosne i Hercegovine, bez obzira u kojem njenom entitetu živi pod jednakim uvjetima i bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Država ima obavezu da omogući uživanje i zaštitu ovih prava.

Iz svega navedenog proizilazi da politička prava i slobode pripadaju građaninu, državljaninu Bosne i Hercegovine, bez obzira u kojem njenom entitetu živi, pod jednakim uvjetima i bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Međutim, ustavnom odredbom iz člana IV stav 1. Ustava Bosne i Hercegovine (izbor poslanika u Dom naroda) određeno je „Dom naroda se sastoji od 15 delegata od kojih su dvije trećine iz Federacije Bosne i Hercegovine (uključujući 5 Hrvata i 5 Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba)“. Dakle, iz ovakve ustavne odrednice strukture Doma naroda, proizilazi da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi etničke skupine koje su favorizirane, tj., daje im se više prava nego ostalim etničkim skupinama. Drugim riječima, pripadnici ostalih etničkih skupina nemaju šansu da budu izabrani kao delegati u Dom naroda, dakle, nemaju šansu da budu politički predstavljeni, te su na taj način diskriminisani po osnovu etničke pripadnosti. Nadalje, opisujući proceduru rada oba doma Parlamenta, Predstavničkog doma i Doma naroda, Ustav Bosne i Hercegovine priznaje jedino bošnjačke, hrvatske i srpske (vitalne) etničke interese kao legitimne političke interese, dok su svi ostali isključeni. Pored toga, prisutna je i diskriminacija

[10] Seizović, Zarije, 2008, „Konstitutivni narodi“ i ustavne promjene“, Sarajevo, str. 7.

unutar članova iste etničke grupe, na osnovu teritorijalne pripadnosti. Ovo se prije svega odnosi uzevši u obzir navedenu odredbu o strukturi Doma naroda, kojom se privilegiraju Srbi iz Republike Srpske u odnosu na Srbe iz Federacije Bosne i Hercegovine, te Bošnjaci i Hrvati iz Federacije Bosne i Hercegovine, u odnosu na one u Republici Srpskoj.

Pretpostavka je da svi pripadnici jedne etničke grupe imaju isti vitalni interes bez obzira u kojem dijelu Bosne i Hercegovine žive.

Član V Ustava Bosne i Hercegovine (Predsjedništvo) određuje da se Predsjedništvo sastoji od tri člana – jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, koji se biraju neposredno sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine, i jednog Srbina koji se bira neposredno sa teritorije Republike Srpske. Dakle, i ovdje je prisutna ista diskriminacija pripadnika drugih etničkih grupa (kao i diskriminacija unutar iste grupe po osnovu teritorijalne pripadnosti). Ograničava se njihovo pasivno biračko pravo, pravo da im bez ikakve diskriminacije budu dostupne sve političke izborne fukcije u državi.

4. Pravni okvir o izborima i izbornom sistemu u Bosni i Hercegovini

Osnove za izbore i izborni sistem u Bosni i Hercegovini uređene su Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini i Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

4.1. Opći okvirni sporazum za mir u BiH o izborima i izbornom sistemu

U okviru Dejtonskog mirovnog sporazuma dosta pažnje je posvećeno regulisanju izbornog sistema u Bosni i Hercegovini koji se temelji na kombiniranju *načela konstitutivnosti naroda* i *načela narodnog suvereniteta,* te *međunarodnim demokratskim standardima* koji se odnose na izborni sistem (opće pravo glasa, jednako pravo glasa, tajnost glasanja itd.).[11]

[11] O ustavnopravnim osnovima koji se odnose na izbore u Bosni i Hercegovini vidjeti: dmičić, Mile. (2003). Ustavnopravni osnov funkcionisanja Bosne i Hercegovine na osnovu slobodnih i demokratskih izbora. Preuzeto 30. februara 2010. godine sa http://www.soros.org.ba/docs_pravo/ustav_txt/dr_mile_dmicic.doc. Također pogledati: Sahadžić, Maja. (2009). Electoral system of Bosnia & Herzegovina: short review of Political Matter and/or technical Perplexion, Contemporary issues, vol. 2, no. 1, 61–78.

U Dejtonskom mirovnom sporazumu se na nekoliko mjesta upućuje na regulisanje izbora i izbornog sistema u Bosni i Hercegovini. Aneks III Dejtonskog mirovnog sporazuma izravno upućuje na izbore i izborni sistem u Bosni i Hercegovini. Pritom je utvrđeno da su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska suglasne da se izbori ustanove u skladu s odnosnim dokumentima *Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (Organization for Security and Cooperation in Europe– OSCE)*. Ovim aneksom se izričito upućuje i na potrebu podržavanja slobodnih, fer i demokratskih izbora, te stvaranja osnova za omogućavanje postupnog postizanja demokratskih ciljeva u Bosni i Hercegovini. Ovo su ujedno i pretpostavke za uspostavljanje djelotvornog izbornog sistema.

Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma (Ustav Bosne i Hercegovine) također sadrži odredbe o izborima i izbornom sistemu u Bosni i Hercegovini. U članu I tačka 2. navodi se da je Bosna i Hercegovina demokratska država koja funkcionira na osnovu vladavine prava i slobodnih i demokratskih izbora. U članu II tačka 1. Ustava Bosne i Hercegovine koji se odnosi na ljudska prava i slobode se navodi da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo primjene međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda. Dalje se u članu II tačka 2. navodi da će se prava i slobode predviđeni *Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine s pratećim protokolima* (*1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols*) izravno primjenjivati u Bosni i Hercegovini, te će imati prednost u odnosu na sve ostale zakone. Posebno se izdvajaju prava koja se izravno ili neizravno odnose na izbore i to u članu II tačka 3.[12]

Također u članu II tačka 7. Ustava Bosne i Hercegovine koji se odnosina međunarodne dokumente navodi se da će Bosna i Hercegovina ostati ili postati strankom međunarodnih dokumenata pobrojanih u Aneksu I na Ustav Bosne i Hercegovine.[13]

Uključivanjem većeg broja međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i slobodama u Ustav Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da je Bosna i Hercegovina, između ostalog, prihvatila i međunarodne standarde koji se odnose na izbore i izborni sistem. U Aneksu VI Dejtonskog

[12] Misli se na pravo na slobodu i sigurnost osobe, slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, slobodu izražavanja, slobodu mirnog okupljanja, slobodu udruživanja itd.

[13] Aneks I Ustava Bosne i Hercegovine odnosi se na 15 dodatnih sporazuma o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini, a među kojima su neki koji su izravno ili neizravno povezani sa izborima i izbornim sistemom u Bosni i Hercegovini: Konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine sa opcionim protokolima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine, okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina iz 1994. godine itd.

mirovnog sporazuma (Sporazum o ljudskim pravima) posvećuje se značajna pažnja izborima i izbornom sistemu Bosne i Hercegovine. Uz ljudska prava i slobode koja se garantiraju Aneksom I na Ustav Bosne i Hercegovine (odnosno Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma) i Aneks VI se odnosi na zaštitu ljudskih prava i sloboda u kojima su obuhvaćeni i izbori i izborni sistem.

5. Proturiječnosti izbornog sistema u Bosni i Hercegovini

Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine detaljno je propisan izborni proces za sve nivoe vlasti, organi za provođenje izbora, birački spisak, biračko pravo, registracija birača, ovjera političkih stranaka i nezavisnih kandidata, kandidovanje za izbore, provođenje izbora, zaštita izbornog prava, pravila ponašanja u izbornoj kampanji, izbor organa vlasti, finansiranje kampanje, mediji u izbornoj kampanji, izborni posmatrači.

Pored toga što je Izborni zakon BiH regulisao većinu pitanja izbora, i entiteti također imaju svoje izborne propise, što je ne samo ustavna obaveza nego i potreba kako bi se istima detaljnije regulisalo pitanje izbornog postupka, pravno uredila specifična pitanja kao i precizirala pitanja koja su u Izbornom zakonu BiH[14] regulisana okvirno ili je ostavljena mogućnost njihove razrade entitetskim zakonima. S tim u vezi, u Federaciji BiH donesen je Zakon o osnivanju organa za provođenje izbora u Federaciji BiH i Zakon o izboru, prestanku mandata, opozivu i zamjeni načelnika općina u Federaciji BiH[15], u Republici Srpskoj je donesen Izborni zakon Republike Srpske[16], a u Brčko Distriktu Izborni zakon Brčko Distrikta BiH[17].

Kao i u većini savremenih demokratija, i u BiH je prisutan mješoviti izborni sistem kao kombinacija poznatih rješenja: većinski sistem i uninominalne (jednočlane) izborne jedinice za Predsjedništvo, proporcionalni sistem i plurinominalne (višečlane) izborne jedinice za parlamente (Saint - Lagueova metoda), izborni prag od 3%, preferencijalno glasanje, kompenzacioni mandati, te je s toga izuzetno složen što ne znaĉi da je sistem dobar.

[14] Zakon o osnivaju organa za provođenje izbora u FBiH, Službene novine FederacijeBiH broj: 26/02.
[15] Zakon o izboru, prestanku mandata, opozivu i zamjeni načelnika općina u FBiH, Službene novine Federacije BiH, broj: 19/08.
[16] Izborni zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS, broj: 34/02, 35/03, 24/04, 19/05, 24/12 i 109/12.
[17] Izborni zakon Brčko Distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj: 17/08 i 43/08.

Prema Izbornom zakonu BiH, izbor članova svih organa vlasti vrši se na osnovu općeg i jednakog biračkog prava neposrednim i tajnim glasanjem, osim ako tim zakonom nije drugaĉije određeno. Biračko pravo ima svaki državljanin BiH sa navršenih osamnaest (18) godina života. Sa druge strane odredbama Izbornog zakona BiH, jednako kao i odredbama Ustava BiH, propisano je da se Predsjedništvo BiH sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, svaki izabran direktno sa teritorija Federacije BiH, i jednog Srbina direktno izabranog sa teritorija Republike Srpske. Shodno tome, Izbornim zakonom BiH je propisano da se za izbor članova Predsjedništva BiH primjenuje većinski sistem utvrđivanja važećih glasova, odnosno izabran je onaj kandidat koji je dobio najveći broj glasova, na način da birać upisan u Centralni birački spisak da glasa u Federaciji BiH može glasati za Bošnjaka ili Hrvata, a birač registrovan da glasa u Republici Srpskoj može glasati za Srbina. U tom smislu Bošnjaci i Hrvati sa teritorije Republike Srpske lišeni su prava da biraju predstavnike naroda kome pripadaju u pomenute institucije kao i prava da budu birani u iste, kao što su i Srbi sa teritorije Federacije BiH lišeni prava da biraju predstavnike naroda kome pripadaju u pomenute institucije, kao i da budu birani u iste.

Također je odredbama Izbornog zakona kao i Ustava BiH, propisano da će se Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sastojati od 15 delegata, odnosno dvije trećine iz Federacije BiH (pet Hrvata i pet Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba), iz čega jasno proizilazi nemogućnost da Bošnjak ili Hrvat iz Republike Srpske ili Srbin iz Federacije BiH budu član Doma. Kada je u pitanju način odabira delegata u Dom naroda, u Ustavu BiH takođe postoje diskriminirajuće odredbe, jer je propisano da će hrvatske i bošnjačke delagate iz Federacije BiH izabrati hrvatski odnosno bošnjački delegati iz Doma naroda Parlamenta Federacije BiH, čime je jasno da takvu nadležnost nemaju delegati iz reda srpskog naroda niti ostali delegati, dok će delegate iz Republike Srpske izabrati Narodna skupština Republike Srpske, što znači da delegati iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda ali i iz reda ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske učestvuju u postupku izbora delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH iz Republike Srpske, a što je jasno i precizno utvrđeno i Izbornim zakonom BiH. Dakle, jasno je da su Ustavom BiH kada je u pitanju izbor hrvatskih i bošnjačkih delegata iz Federacije BiH za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, Srbi iz Federacije BiH i ostali građani lišeni mogućnosti da biraju i budu birani, dok Bošnjaci, Hrvati i ostali narodi iz Republike Srpske mogu da biraju, ali samo delegate iz reda srpskog naroda, dok su lišeni mogućnosti da budu birani.

Imajući u vidu i Odluku Ustavnog suda BiH[18] kojom je proglašena konstitutivnost naroda na svakom dijelu teritorije BiH, odnosno da su Bošnjaci, Srbi i Hrvati konstitutivni i u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH, čime pravno ni jedan od tih naroda nisu u manjini u entitetima, postavlja se pitanje da li su takvim ustavnim rješenjem narodi stvarno prestali u „suprotnim" entitetima biti manjine? "Sve do implementacije odluke Ustavnog suda BiH, to jest sve dok ideja o ravnopravnosti u pravom smislu ne zaživi, Srbi u Federaciji BiH, i Bošnjaci i Hrvati u Republici Srpskoj, biće građani drugog reda." (Miličević, 2000: 14).

Takođe je i građanima BiH koji se ne izjašnjavaju kao Srbi, Hrvati i Bošnjaci (u Ustavu BiH podvedeni pod „ostali") onemogućeno uživanje pasivnog biračkog prava na cijeloj teritoriji BiH, jer prema Ustavu BiH za mjesto u Predsjedništvu, kao i u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, ne postoji pozicija za te građane. Navedeno predstavlja diskriminaciju prisutnu na svim poslijeratnim izborima prethodnih godina, o čemu govori i presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić i Finci protiv BiH"[19]. Sud je u navedenoj presudi aplikacije apelanata koji su se žalili da im je onemogućeno da se kandiduju na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo BiH zbog njihove pripadnosti manjinama (romsko i jevrejsko porijeklo), proglasio dopuštenim u pogledu njihove nemogućnosti da se kandiduju na izborima za Predsjedništvo BiH, te je istaknuto da je neizjašnjavanje aplikanata o svojoj pripadnosti jednom od konstitutivnih naroda onemogućilo istim da se kandiduju za Predsjedništvo BiH, čime se ustavne odredbe smatraju diskriminirajućim i predstavljaju povredu člana 1. Protokola br. 12 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Odredbama člana IV.1. i člana V. Ustava BiH u potpunosti se zanemaruje pojedinac – građanin BiH, kršeći pritom odredbe Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja garantuje aktivno i pasivno biračko pravo građanima jedne države na cijelom njenom prostoru.

Glavnu prepreku za funkcionisanje države u skladu sa demokratskim principima i standardima u oblasti ljudskih prava predstavlja činjenica da Ustav BiH favorizuje predstavljanje i zaštitu kolektivnih interesa na uštrb građanskog predstavljanja, dok Evropska konvencija o ljudskim pravima, kao sastavni dio pravnog sistema naše zemlje, insistira na jednakosti građana i zabrani svih oblika diskriminacije. Stoga se Ustav BiH i zbog prirode svog nastanka ali i rješenja u njemu, pokazao kao neodgovarajuće ustavno rješenje u osiguranju kontinuiteta i potrebnog

[18] Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: U 5/95-III, Službeni glasnik BiH, broj: 23/00.
[19] Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj:17/10.

nivoa konzistentnosti u procesu izgradnje funkcionalne, demokratske i pravne države[20]. Zbog brojnih nedostataka ovog Ustava koji je u mnogo čemu nedorečen i limitirajući, početkom 2000-ih godina počela se javljati potreba za izmjenom i dopunom pojedinih njegovih dijelova. Prvi ozbiljan pokušaj reforme Ustava BiH počeo je 2006. godine, da bi se prijedlozi o ustavnoj reformi nastavili i intenzivirali proteklih godina, posebno sa presudom Evropskog suda za ljudska prava iz Strazbura, u slučaju „Sejdić i Finci protiv BiH", kojom je potvrđena sistemska ustavna diskriminacija svih osoba koje se ne izjašnjavaju kao pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda i kojom je BiH obavezana da u Ustav unese odredbe koje bi omogućile političku participaciju predstavnika nekonstitutivnih naroda, odnosno „ostalih" i omogući im da se kandiduju za Predsjedništvo BiH i zastupnike u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH. Ovako uređenim načinom izbora u ustavnom i izbornom sistemu prekršen je međunarodni standard uživanja općeg i jednakog biračkog prava i onemogućena politička participacija u vlasti za sve građane BiH.

Nepostojanje jednakog uživanja ljudskih prava priznatih međunarodnim dokumentima koji su sastavni dio pravnog sistema naše zemlje, za sve njezine građane na cijeloj teritoriji, predstavlja očitu diskriminaciju, a što je u direktnoj suprotnosti sa odredbama članom II.4. Ustava BiH, kojim je propisano da će se "uživanje prava i sloboda predviđenih ovim članom ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava osigurati za sve osobe u BiH, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi…".

Očito je da je i Izborni zakon BiH, shodno odredbama Ustava BiH, zadržao nejednako biračko pravo budući da se etničko predstavljanje veže za entitesku pripadnost, jer su odredbama Ustava BiH zadržani entiteti kao izborne jedinice za izbor članova Predsjedništva BiH i članova Parlamentarne skupštine BiH. „Podjelom BiH na dvije izborne jedinice građani BiH se lišavaju one uloge koju danas ima građanin u bilo kojoj demokratskoj državi svijeta tj. da je on jednako građanin na cjeloj teritoriji svoje države. Entiteti i posebne izborne jedinice tako služe samo kao maska, simulacija za osnovni cilj koji se želi postići tj. da država gubi politički oslonac u državljaninu kao građaninu na cijeloj teritoriji". (Festić, 2004: 83-84).

[20] O karakteru Ustava BiH dovoljno govore činjenice da je Ustav BiH izrađen i usvojen bez redovnih procedura koje bi mu dale demokratski legitimitet, kao i da sam tekst Ustava nikada nije zvanično objavljen na jezicima naše zemlje.

6. Položaj nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini

Pitanje o nacionalnim manjinama, u političkom životu Bosne i Hercegovine i u cjelokupnoj zakonskoj i pravnoj legislativi shvatano je, još uvijek i tumačeno kao ustavno poimanje "ostalih". Formulacija "ostali" nalazi se u preambuli Ustava Bosne i Hercegovine u kojoj se kao konstitutivni narodi, nosioci ustavnosti u organizovanju postdejtonske bosanskohercegovačke državnosti navode Bošnjaci, Hrvati i Srbi.
Ustav Bosne i Hercegovine sadrži i dalje, u pogledu formiranja pojedinih organa vlasti na nivou države (Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, Predsjedništvo BiH), takve odredbe koje na izvjestan način isključuju mogućnost da u njihovom sastavu budu birani pripadnici "ostalih", odnosno nacionalnih manjina, izuzev kao predstavnici određenih političkih stranaka, odnosno građana čije interese one izražavaju.

Bosna i Hercegovina ipak ulaže napore kada je u pitanju položaj nacionalnih manjina, odnosno njihovo uključivanje u sistem političkog odlučivanja. U tom smislu doneseni su Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine[21] i Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine.

Također, Zakonom o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, iz 2008. godine, regulisano je učešće pripadnika nacionalnih manjina u izborima za opštinski odnosno lokalni nivo. Ovom zakonskom izmjenom, propisano je da je pripadnik nacionalne manjine državljanin Bosne i Hercegovine koji ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda. Nacionalnu manjinu čine ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.

Pripadnici nacionalnih manjina, u skladu sa Izbornim zakonom BiH, imaju pravo na zastupljenost u skupštini opštine, odnosno u općinskom vijeću i skupštini grada, odnosno gradskom vijeću srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu koji je proveden u Bosni i Hercegovini. To znači da broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u skupštinu opštine, odnosno općinsko vijeće i skupštinu grada ili gradsko vijeće treba biti utvrđen statutom opštine, odnosno garda pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovnika te izborne jedinice, prema poslednjem

[21] Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 12/03, 76/05).

popisu stanovništva, učestvuju sa više od 3%, garantuje najmanje jedno mjesto (princip pozitivne diskriminacije).

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine propisuje da nacionalne manjine predstavljaju "dio stanovništva-državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja"[22].

Međutim, imajući u vidu specifičnosti Bosne i Hercegovine, učešće pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu je otežano iz više razloga.

Zahvaljujući podjeli građana BiH na konstitutivne narode i „ostale", kao i zakonskim rješenjima koja uređuju mogućnost svake od navedenih kategorija na participaciju u političkom životu države (ali i entiteta i lokalnih zajednica) moguće je zaključiti da pripadnici nacionalnih manjina i osobe koje se nisu izjasnile na osnovu etničke pripadnosti, to jest „ostali", imaju manje političkih prava od konstitutivnih naroda.

Diskriminatorske odredbe koje su utvrđene pravnim normama razmatrala je i Evropska komisija za demokratiju posredstvom prava (Vencijanska komisija) 2004. godine kada je utvrđeno da ovakve odredbe Ustava moraju biti izmjenjene, što predstavlja i jedan od preduslova pristupanja Evropskoj Uniji. Iako je Vencijanska komisija primjetila da Ustav Bosne i Hercegovine sadrži veliki broj međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, da Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima daje prednost nad svim drugim zakonima, te potcrtava demokratski karakter države i stavlja jak naglasak na zabranu diskriminacije, primjećeno je takođe da su državne institucije strukturirane tako da ne predstavljaju građane direktno, već da osiguraju zastupljenost konstitutivnih naroda. Prema mišljenju Vencijanske komisije, ovakav pristup otvara i neka opšta pitanja, pri čemu posebno ističu interese osoba koje ne pripadaju konstitutivnim narodima zbog čega su izloženi riziku od zanemarivanja ili su prisiljeni da se vještački identificiraju sa jednim od tri naroda.

U praksi se ovi principi etničke podjele i razvrstavanja građana na konstitutivne narode i ostale izuzetno negativno reflektuju na zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u institucijama na svim nivoima vlasti. Pripadnici nacionalnih manjina iz ovog razloga nemaju jednaka

[22] Član 3., ista definicija i u Izbornom zakonu član 1.1a Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 33/08).

politička prava kao što je to slučaj sa pripadnicima konstitutivnih naroda. S obzirom da Predsjedništvo

Bosne i Hercegovine, ali i Dom naroda, kao što je ranije objašnjeno, sačinjavaju predstavnici konstitutivnih naroda, pripadnici nacionalnih manjina ali i drugi koji spadaju u grupu „ostalih“ ne mogu biti članovi ovih organa državne vlasti. Na taj način ugroženo im je pasivno biračko pravo na jedne od najznačajnijih pozicija u državi, čime su dovedeni u pitanju osnovni principi demokratije, nediskriminacije i jednakosti, koji su čvrsto garantovani u samom Ustavu.

Dakle, pripadnicima nacionalnih manjina najviši pravni akt države onemogućava da se aktivno uključe u politički život Bosne i Hercegovine na najvišim nivoima vlasti. Međutim, potrebno je naglasiti da je članom 1. stav 4. Izbornog zakona utvrđeno da svaki punoljetan državljanin BiH ima aktivno i pasivno pravo glasa, a ovako određeno pravo pripada i predstavnicima nacionalnih manjina, koji na osnovu toga imaju pravo da budu birani u sve zakonodavne i izvršne organe na svim nivoima vlasti. Ipak, imajući u vidu prava konstitutivnih naroda i „ostalih“, jedini način koji omogućava pripadnicima nacionalnih manjina da zauzmu navedene pozicije u institucijama BiH jeste da se opredjele kao pripadnici jednog od konstitutivnog naroda što je u apsolutnoj koliziji sa međunarodno garantovanim pravom na nacionalnu (etničku) opredijeljenost, ali i sa članom 3. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koja pripadnicima nacionalnih manjina garantuje da neće biti dovedeni u nepovoljan položaj zbog svog opredjeljenja[23].

Zbog gore objašnjenih razloga, odnosno postojanja diskriminacije u pogledu političkih prava, pojedini građani Bosne i Hercegovine pokrenuli su sudske postupke koji su svoj konačni epilog dobili presudama Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.

[23] Crnjanski - Vlajčić, Katarina, 2009, “Položaj nacionalnih manjina u političkom sistemu” u Gavrić Saša, Banovć Damir, Krause Kristina, Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – Izabrani aspekti, Sarajevski otvoreni centar - Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, str. 123-124.

7. Primjena Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda[24], prema izričitoj ustavnoj odredbi (član II stav 2. Ustava BiH), neposredno se primjenjuje, i što je neuobičajeno za pravni i politički sistem jedne zemlje, ona ima prioritet u primjeni u odnosu na ostale zakone u Bosni i Hercegovni, čak šta više ona je hijerarhijski iznad Ustava BiH, odnosno ima supremaciju nad ustavnim odredbama. Primarni cilj joj je zaštita tradicionalnih, ličnih i političkih prava i sloboda. Imala je utjecaj i na razvitak međunarodnih mehanizama za zaštitu prava navedenih u njoj. Građani svih zemalja koje su potpisnice Evropske konvencije za ljudska prava stekli su pravo da se mogu obratiti evropskim institucijama za zaštitu ljudskih prava a njih čine: Evropska komisija i Evropski sud za ljudska prava. Zemlje potpisnice su obavezne da je poštuju, kao i da provode presude Evropskog suda za ljudska prava.

Pored toga što su odredbe Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda "ugrađene" u Ustav Bosne i Hercegovine (član II. stav 2. Ustava BiH), dana 12. jula 2002. godine, nakon što je postala članicom Vijeća Evrope, Bosna i Hercegovina je ratificirala Evropsku konvenciju. Činom ratifikacije Evropske konvencije, Bosna i Hercegovina je potpisala međunarodni ugovor, čime je Bosna i Hercegovina preuzela obavezu da svoje zakonodavstvo prilagodi međunarodnim obavezama koje proizilaze iz tog ugovora.

Shodno navedenom može se zaključiti da je uticaj Evropske konvencije u BiH tj. na njen pravni i politički poredak dvojak, i to kao ustavna kategorija i kao ratifikovani međunarodni ugovor, što bi u konačnici značilo da se pojedincu pružaju i štite sva prava i slobode zagarantovane istom, odnosno da je obaveza države Bosne i Hercegovine da svakom pojedincu pruže jednaka prava i zaštitu od njihovog kršenja.

[24] Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda stupila je na snagu 2. septembra 1953. godine i u međuvremenu ratifikovalo ju je svih četrdeset i sedam država članica Vijeća Evrope, organizacije formirane nakon Drugog svjetskog rata. Konvencijom se štite određena građanska i politička prava, kao što su: pravo na život, pravo na pravično suđenje, pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života, pravo na slobodu izražavanja i imovina. Njome se također zabranjuju određena djela, poput mučenja, proizvoljnog i nezakonitog lišenja slobode, te diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status; Vehabović, Faris, Odnos Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ACIPS, Sarajevo, 2006, str.8.

Uzevši u obzir efekte općih načela međunarodnog prava i efekte koje na pravni poredak Bosne i Hercegovine ima EKLJP, može se zaključiti sljedeće:

1. Evropska konvencija je, kao ratificirani međunarodni ugovor, sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine.
2. Ratifikacijom Evropske konvencije, Bosna i Hercegovina je prihvatila obavezu da kontinuirano ispituje kompatibilnost svih zakonodavnih akata sa Evropskom konvencijom, što podrazumijeva i ustavne odredbe. Drugim riječima, zakonodavni akti (što podrazumijeva i Ustav BiH) ne smiju biti u suprotnosti sa Evropskom konvencijom.
3. Evropska konvencija je direktno primjenjiva u Bosni i Hercegovini, a njene odredbe su samoizvršive, tako da se pojedinci mogu pred domaćim sudovima direktno pozvati na takvu odredbu bez potrebe dodatnih mjera od strane nacionalnih vlasti.
4. Prava iz Evropske konvencije su zaštićena pravnim postupcima.
5. Evropski sud za ljudska prava je nadležan da donosi konačne i obavezujuće odluke.
6. Evropski sud za ljudska prava ima supranacionalni karakter.
7. U nacionalnim okvirima, Ustavni sud je nadležan da donosi konačne i obavezujuće odluke u pogledu primjene Evropske konvencije[25].

Bosna i Hercegovina nije članica Evropske Unije, ali je potpisnica EK od 24. aprila 2002. godine. Zaštita ljudskih prava koje garantira EK bi trebao da bude zaštita prava koje Ustav BiH garantira svojim građanima.

Važnost primjene normi sadržanih u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima je izražena još od stupanja na snagu Dejtonskog mirovnog sporazuma (14. decembar 1995. godine). Pored toga što je direktno inkorporirao Konvenciju u domaći pravni sistem i dao joj prioritet nad drugim zakonima, Dejtonski sporazum je, također, Aneksom 4 Sporazuma uspostavio Komisiju za ljudska prava koju su činili Ured ombudsmana Bosne i Hercegovine i Dom za ljudska prava.

[25] Ibid. str. 63.

Ustav Bosne i Hercegovine ne priznaje obavezno predstavljanje drugih društvenih grupa u bilo kojem području javnog života ili državnih institucija (Ortlieb et al, 2019: 767). Ustav Bosne i Hercegovine i cijeli pravni sistem pružaju pravnu podlogu za zastupljenost i raznolikost grupa, ali uglavnom su ograničeni na članove konstitutivne nadmoći. Druge grupe su često blokirane ili čak odgađane jer postoji visok nivo etničke polarizacije.

Član 14. Evropske konvencije navodi: "Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom Konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status."

Prethodno smo naveli da je, prema Ustavu, BiH određena kao demokratska i pravna država sa slobodnim i demokratskim izborima, te da je čine tri kostitutivna naroda (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), manjine i "Ostali". Kontradiktornost Ustava BiH sa EK stoji u tome da samo konstitutivni narodi mogu da biraju i da budu birani za određene pozicije na državnom nivou. Nacionalne manjine i "Ostali" su onemogućeni da se kandiduju na izborima za Dom naroda (drugi dom državnog parlamenta) i za Predsjedništvo. Ova ustavna diskriminacija bila je osnova za tužbu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Isto tako, članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine se direktno biraju sa teritorije Bosne i Hercegovine - jedan Bošnjak i jedan Hrvat, a biraju ih birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, birači mogu glasati bilo za Bošnjaka ili za Hrvata, ne za oboje. Član Predsjedništva Republike Srpske bira se direktno sa teritorije Republike Srpske, jednog Srbina biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje u Republici Srpskoj. Na sva tri načina bira se kandidat iz svakog konstitutivnog naroda s najvećim brojem glasova. Ovo pravilo stvara ustavne manjine što bi značilo da Srbi koji žive na teritoriji Federacije BiH, te Bošnjaci i Hrvati koji žive na teritoriji Republike Srpske žive na "pogrešnoj teritoriji". Ova ustavna diskriminacija bila je osnova za tužbu Pilav protiv Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Slično ovome je i slučaj Doma naroda Bosne i Hercegovine kao gornjeg doma Parlamentarne skupštine. Slično, član 9.12a definiše delegate Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. U njemu se navodi da bošnjačke i hrvatske delegate u HoP -u bira Klub delegata Bošnjaka i Hrvata, što znači da konstitutivni ljudi svakog kluba delegiraju jednog od svojih predstavnika. Pet delegata iz Republike Srpske delegira Narodna skupština Republike Srpske. Budući da Ustav i Izborni zakon to dopuštaju, učešće u predsjedništvu i Vijeću zastupnika

ograničeno je samo na konstitutivnu nadmoć (konstitutivni narod). Međutim, kada konstitutivni narodi borave u upravnom entitetu koji nije pretežno njihov, na primjer, Bošnjak ili Hrvat u Republici Srpskoj ili Srbin u Federaciji Bosne i Hercegovine, oni postaju manjina jer ne ispunjavaju uslove za predsjednika ili zamjenika predsjednika (slučaj Pilava ili Zornić protiv Bosne i Hercegovine).

Bez obzira na činjenicu da su ljudska prava Ustavom dobila centralno mjesto, očigledno je da pojedine odredbe Ustava BiH predstavljaju tipični primjer diskriminacije, a koja se odnosi na ostvarivanje principa narodnog suvereniteta koji se izražava putem biračkog prava, odnosno prava koje pojedincu pruža mogućnost da bira i naročito da bude biran u organe vlasti.

Drugi dio: Presude Evropskog suda za ljudska prava u izabranim predmetima protiv države Bosne i Hercegovine

1. Evropski sud za ljudska prava

Odredbe o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava ne bi ostvarile svoj cilj, ako istovremeno ne bi postojao učinkovit mehanizam zaštite, koji pogođenim osobama i grupama pojedinaca omogućava da se zaštite od povreda ljudskih prava i diskriminacije. Taj mehanizam predstavljaju pojedinačni zahtjevi pred Evropskim sudom za ljudska prava.

ESLJP ima sjedište u Strasbourgu u Francuskoj. ESLJP pruža mogućnost, uz ispunjenje odgovarajućih pretpostavki, sudskog preispitivanja zakonodavnih akata, sudske prakse i upravnih postupaka kojima se krše ljudska prava ili vrši diskriminacija u svih 47 država članica Vijeća Evrope (koje su ujedno i potpisnice Konvencije). Evropski sud za ljudska prava u današnjem obliku postoji od 1989. godine, kada je Dodatnim protokolom br. 11. uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima znatno poboljšana sudska zaštita prava iz Konvencije i dodatnih protokola[26].

Osnovni značaj ovog suda ogleda se u tome da se pojedinac svojom predstavkom može obratiti u određenim slučajevima povrede prava.

Da bi neka apelacija (predstavka) bila razmatrana, mora ispunjavati uvjete prihvatljivosti iz člana 35. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a to su:

- apelacija se mora podnijeti u roku od šest mjeseci od dana kada je donijeta pravosnažna odluka; (od dana donošenja konačne odluke)
- moraju biti iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi;
- prekršeno pravo koje je zaštićeno Evropskom konvencijom ili njenim protokolima (ratione materiae kompatibilnost); i

[26] Meškić, Zlatan i Stefan, Purner, 2013, Praktični uvod u evropske standarde protiv diskriminacije, Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ), Beograd, str. 31.

- podnosilac apelacije je žrtva kršenja prava (ratione personae kompatibilnost)[27].

Isti slučaj je i sa građanima Bosne i Hercegovine koji smatraju da im je povrijeđeno određeno pravo zagarantovano Ustavom, odnosno EKLJP, dakle potrebno je prvenstveno da se iscrpe svi domaći mehanizmi sudske zaštite da bi se stekao uslov podnošenja apelacije kod ESLJP.

Države potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima obavezale su se da će se pridržavati konačnih presuda Evropskog suda za ljudska prava u postupcima u kojima su stranka u postupku (čl. 46. EKLJP). Time presude ESLJP-a imaju obvezujući učinak za države protiv kojih je presuda donesena. To znači da se svi državni organi moraju pridržavati presuda ESLJP-a i kod usporedivih budućih slučajeva. Ovaj obvezujući učinak ne vrijedi samo za državu protiv koje je u konkretnom slučaju donesena presuda, već (u situacijama koje su usporedive s onima koje su bile predmet postupka pred ESLJP-om) i za sve ostale ugovorne stranke Konvencije[28].

Kada su u pitanju nadležnosti Evropskog suda treba istaći da on nije apelacioni sud, tj. nema nadležnost da ukine presude domaćih, nacionalnih sudova, odnoso nema mogućnost izvršenja svojih presuda u odnosu na države.

Razlog zbog čega se Evropski sud vrlo često shvata kao apelacioni sud je vjerovatno zbog toga što sud može da razmatra navode o povredi nekog prava iz konvencije ili protokola nakon što su ti navodi bili razmatrani od strane domaćih sudova. To znači, kao što je već ranije navedeno, da prije nego se obrati Evropskom sudu, potencijalni apelant treba dati mogućnot domaćim organima - najčešće sudskim – da isprave kršenje njegovih prava iz Evropske konvencije korištenjem pravnih lijekova koji mu stoje na raspolaganju u državi ugovornici protiv koje on/ona žele podnijeti apelaciju Evropskom sudu. Ovakav pristup je posljedica osnovnog cilja Konvencije da se postigne „zajedničko provođenje“ prava garantovanih Konvencijom.

Uprsko tome što Evropski sud nema mogućnost „prinudnog“ izvršenja svojih presuda, u većini slučajeva, osuđene države uglavnom se pridržavaju presuda ESLJPa.

[27] Crnjanski - Vlajčić, Katarina, 2009, “Položaj nacionalnih manjina u političkom sistemu” u Gavrić Saša, Banovć Damir, Krause Kristina, Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – Izabrani aspekti, Sarajevski otvoreni centar - Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, str. 103.
[28] Meškić, Zlatan i Stefan, Purner, 2013, Praktični uvod u evropske standarde protiv diskriminacije, Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ), Beograd, str. 32.

1.1. Predmet Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine[29]

Predmet Sejdić-Finci smatra se značajnom presudom jer je to prvi slučaj koji su pred Evropskim sudom za ljudska prava pokrenuli bosanski Rom Dervo Sejdić i bosanski Jevrejin Jakob Finci.

Opće informacije: Podnosioci predstavki, Jakob Finci i Dervo Sejdić, pripadnici su jevrejske, odnosno romske etničke zajednice u Bosni i Hercegovini i obnašali su ugledne funkcije u javnom životu.

U sklopu Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine, mirovnog ugovora kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini na snagu je stupio novi Ustav. Politički sistem koji je uveden tim Ustavom i koji je dalje razrađen izbornim zakonima jeste sistem podjele vlasti između tri glavne etničkih grupa – Hrvata, Srba i Bošnjaka, koji su označeni kao „konstitutivni narodi". Sve ostale etničke grupe, uključujući tu Jevreje i Rome, označene su kao „ostali". Predsjedništvo države sastoji se od po jednog pripadnika svakog „konstitutivnog naroda", bez ijednog pripadnika „ostalih". Dom naroda, jedan od dva doma Parlamentarne skupštine, također se sastoji samo od delegata iz redova tri konstitutivna naroda, s tim što je svaki od ta tri naroda dobio pravo veta na zakone, odnosno odluke koje bi mogle biti destruktivne po „vitalni interes" tog naroda. Finci i Sejdić, kao „ostali", samim tim su bili onemogućeni i da postanu članovi Predsjedništva i da postanu delegati u Domu naroda, što je potvrđeno u pismu koje je izborna komisija uputila Finciju. Bosna i Hercegovina je postala članica Vijeća Evrope 2002. godine, kada je ratifikovala Konvenciju i saglasila se da preispita i revidira svoje izborne zakone „u svjetlu standarda Vijeća Evrope". Ona je jedna od prvih zemalja članica Evrope koje su ratifikovale Protokol br. 12 uz Konvenciju, koji je stupio na snagu 2005. godine. Uprkos tome, nisu napravljene nikakve izmjene u izbornom sistemu.

Iako je Ustavom Bosne i Hercegovine propisano da Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ima primat nad „svim ostalim oblicima zakona", niz apelacija u kojima je osporavan izborni sistem kao kršenje Konvencije (uključujući tu i onu apelaciju koja se odnosila na onemogućavanje pripadnika „ostalih"), a koje su sve podnijete Ustavnom sudu BiH, nije bio pozitivno riješen. Taj sud, u kome sudi i troje međunarodnih sudija, presudio je da ne

[29] Presude ESLJP u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine (aplikacije broj 27996/06 i 34836/06), datum pristupa stranici: 03.10.2020, http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/default.aspx?id=1008&langTag=bs- BA.

može proglasiti neustavnim jedan dio Ustava (onaj kojim se uređuje članstvo u Predsjedništvu i Parlamentarnoj skupštini), dok je u jednom slučaju presudio da je razlika u postupanju prema pripadnicima različitih etničkih grupa opravdana usljed delikatne situacije u Bosni.

Odluka suda: Podnosioci predstavki su se žalili da su, uprkos tome što imaju iskustvo koje je uporedivo sa iskustvom najviših izabranih funkcionera, oni spriječeni Ustavom Bosne i Hercegovine i odgovarajućim odredbama Izbornog zakona iz 2001. godine da budu kandidati za člana Predsjedništva i delegata u Domu naroda Parlamentarne skupštine isključivo po osnovu svog etničkog porijekla.

Pozvali su se na članove 3 (zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja), 13 (pravo na djelotvorni pravni lijek) i 14 (zabrana diskriminacije) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 3 Protokola br. 1 (pravo na slobodne izbore) i član 1 Protokola br. 12 (opšta zabrana diskriminacije) uz Konvenciju.

Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava u prijavama broj 27996/06 i 34836/06 raspravljalo je o tužbama Derve Sejdića i Jakoba Fincija. U predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, Evropski tim za ljudska prava u svom Velikom vijeću koje se sastoji od sedamnaest sudija[30] koji odlučuju nakon sjednica 3. juna i 25. novembra 2009. usvojenih posljednjeg dana. Postupak u ovom predmetu počeo je dvjema različitim žalbama (broj 27996/06 i 34836/06) protiv Bosne i Hercegovine, koje su 3. jula i 18. avgusta 2006. godine Sudu podnijela dva državljanina Bosne i Hercegovine, Dervo Sejdić kao bosanski Rom i Jakob Finci kao bosanski Jevrej.

Prijave su dodijeljene Četvrtom odjeljenju Suda (u skladu s pravilom 52. stav 1). Vijeće navedenog Sudskog odjeljenja od 10. februara 2009. godine, koje se sastoji od osam sudija, prepušta nadležnost Velikom vijeću čiji je sastav definisan u skladu sa Konvencijom. U ime Vlade Bosne i Hercegovine pojavili su se Z. Ibrahimović kao zamjenik agenta, B. Skalonjić kao pomoćnik agenta i F. Turčinović kao savjetnik, dok su se u ime podnosilaca prijava pokazali FJ Leon Diaz, SP Rosenberg i C. Baldwin kao savjetnik gore.

Prihvatljivost: Evropski sud je prije svega zaključio da je, s obzirom na aktivno učešće podnosilaca predstavke u javnom životu, potpuno u skladu s tim da oni razmišljaju o

[30] Sudije na predmetu su bile (Jean-Paul Costa kao predsjednik, Christos Rozakis, Nicolas Bratza, Peer Lorenzen, Francoise Tulkens, JosepCasadevall, Giovanni Bonello, Lech Garlicki, KhanlarHajiyev, LjiljanaMijović, Egbert Myjer, Davit Thor Bjorglao Nicole Gurvinsson, Lu , LediBianku, Ann Power, Mihai Poalelungi) i jedan pravni savjetnik (Vincent Berger).

kandidovanju za mjesto delegata u Domu naroda ili u Predsjedništvu. Iz tih razloga, podnosioci predstavke mogli bi tvrditi da su žrtve navodne diskriminacije. Činjenica da ovaj slučaj otvara pitanje usklađenosti nacionalnog Ustava sa Konvencijom ovdje u tom smislu nije od značaja.

Evropski sud je također primijetio da je Ustav Bosne i Hercegovine zapravo Aneks Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji je sam po sebi međunarodni ugovor. Međutim, pravo da unosi izmjene i dopune u Ustav ima Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, koja je nedvosmisleno unutrašnji organ. Pored toga, ovlaštenja međunarodnog administratora Bosne i Hercegovine (Visokog predstavnika) ne odnose se na Ustav BiH. Prema tome, osporene odredbe spadaju u oblast odgovornosti tužene države.

Član 14 sagledan u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 (Dom naroda Parlamentarne skupštine) Evropski sud je primijetio da Dom naroda Parlamentarne skupštine, uprkos tome što je sastavljen od posredno izabranih delegata, uživa vrlo široka zakonodavna ovlaštenja. Iz tih razloga, tu se mogao primijeniti član 14 u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 uz Konvenciju. Evropski sud je ponovo naglasio da do diskriminacije dolazi kad god se prema licima koja se nalaze u sličnim situacijama postupa na različite načine, bez objektivnog i razumnog opravdanja.

Kada je ta razlika u postupanju utemeljena na rasi ili etničkoj pripadnosti, odredba o objektivnom i razumnom opravdanju mora se tumačiti na najstroži mogući način. Evropski sud je u svojoj sudskoj praksi već zauzeo stav da razlika u postupanju koja se temelji isključivo na nečijem etničkom porijeklu ili se u odlučujućoj mjeri na njemu temelji nikako ne može biti objektivno opravdana u savremenom demokratskom društvu koje je izgrađeno na načelima pluralizma i poštivanja različitih kultura. U ovom slučaju, da bi lice moglo da se kandiduje na izborima za Dom naroda Bosne i Hercegovine, ono mora da izrazi pripadnost jednom od „konstitutivnih naroda" Bosne i Hercegovine, što podnosioci predstavke nisu željeli da učine, zato što se osjećaju kao ljudi romskog, odnosno jevrejskog porijekla. Na osnovu Ustava, Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Pravilo kojim su ograničena izborna prava podnosilaca predstavki temeljilo se na mehanizmima podjele vlasti koji onemogućavaju da se donesu odluke protiv volje predstavnika jednog od „konstitutivnih naroda" Bosne i Hercegovine. Relevantne odredbe sadržale su pravo na veto radi zaštite vitalnog interesa, „veto entiteta", dvodomi sistem (gdje Dom naroda čini po pet Bošnjaka i pet Hrvata iz Federacije Bosne i Hercegovine i pet Srba iz Republike Srpske) i kolektivno Predsjedništvo od tri člana, od kojih su Bošnjak i Hrvat iz Federacije Bosne i Hercegovine, dok je Srbin iz Republike Srpske. Evropski sud je priznao da je osnovna svrha

ovog sistema, koji je uspostavljen u vrijeme kada su sve tri strane učesnice međunacionalnog sukoba koji je duboko pogodio zemlju prihvatile krhko primirje, bila težnja legitimnom cilju uspostavljanja mira. Međutim, Evropski sud je također primijetio da se situacija u Bosni i Hercegovini znatno poboljšala od vremena usvajanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i uvođenja Ustava, o čemu svjedoči i činjenica da se sada predviđa i ukidanje međunarodne uprave u BiH. Evropski sud je uočio napredak koji je postignut poslije usvajanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i primijetio je da je Bosna i Hercegovina prvi put usvojila amandmane na svoj Ustav 2009. godine. Ipak, Evropski sud se složio s državom da možda još nije sazreo trenutak za politički sistem koji bi odbacio mehanizam podjele vlasti i koji bi bio jednostavni odraz većinske vlasti.

Međutim, kao što je Venecijanska komisija jasno pokazala u Mišljenju od 11. marta 2005. godine, postoje mehanizmi podjele vlasti koji ne vode automatski ka totalnom isključivanju predstavnika zajednica koje ne pripadaju „konstitutivnim narodima". Pored toga, Bosna i Hercegovina se, stupanjem u članstvo Vijeća Evrope 2002. godine, obavezala da će u roku od godinu dana revidirati svoje izborno zakonodavstvo i bez izraženih rezervi ratifikovala je Konvenciju i protokole uz nju. Time što je ratifikovala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom 2008. godine, Bosna i Hercegovina se obavezala da će izmijeniti izborno zakonodavstvo u dijelu koji se odnosi na izbor članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine i delegata Doma naroda, kako bi obezbijedila punu saglasnost sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i kako bi u roku od jedne do dvije godine ispunila sve obaveze koje je preuzela pristupom u Vijeće Evrope.

Usljed svega toga, Evropski sud je zaključio sa 14 glasova prema 3 da činjenica da podnosioci predstavki i dalje nisu u mogućnosti da se kandiduju za mjesto delegata u Domu naroda Bosne i Hercegovine nije obrazložena na objektivan i razuman način, te da je, iz tog razloga, riječ o kršenju člana 14 sagledanog u vezi s članom 3 Protokola br. 1.

Član 14. Konvencije jasno kaže da:

Uživanje prava i sloboda navedenih u (Konvenciji) osigurat će se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

Član 3. Protokola 1 navodi da:

Visoke strane ugovornice obavezuju se da će održati slobodne izbore u razumnim intervalima tajnim glasanjem, pod uslovima koji će osigurati slobodno izražavanje mišljenja građana pri izboru zakonodavnog tijela.

Član 1 Protokola br. 12 uz Konvenciju kaže da:

1. Uživanje bilo kojeg prava utvrđenog zakonom osigurat će se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, udruživanja s nacionalnom manjinom, imovine, rođenja ili drugog statusa.

2. Niko ne smije biti diskriminiran od strane bilo kojeg javnog organa po bilo kojem osnovu, poput onih navedenih u stavu 1.

Na osnovu svih argumenata podnosilaca predstavke i snage, Sud:

1. Odlučuje se jednoglasno pridružiti prijavama;

2. Većinom glasova proglašava prihvatljivim glavne žalbe podnosilaca predstavke u pogledu njihove nemogućnosti da se kandiduju za izbor u Dom naroda Bosne i Hercegovine;

3. Jednoglasno proglašava prihvatljivim glavne žalbe podnosilaca u vezi s njihovom nemogućnošću da se kandiduju za izbor za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine;

4. Proglašava jednoglasno ostatak prijava neprihvatljivim;

5. Presuđuje sa četrnaest glasova za i tri protiv da je došlo do povrede člana 14. Konvencije u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 u pogledu nemogućnosti podnosilaca predstavke da se kandiduju za izbor u Dom naroda Bosne i Hercegovine;

6. Zaključuje jednoglasno da nema potrebe da se ista žalba razmatra prema članu 3. Protokola br. 1 uzeta sama ili prema članu 1. Protokola br. 12;

7. Zaključuje sa šesnaest glasova prema jedan da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 12 u pogledu nemogućnosti podnosilaca predstavke da se kandiduju za izbor za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine;

8. Zaključuje jednoglasno da utvrđivanje povrede samo po sebi predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu za bilo kakvu nematerijalnu štetu koju su pretrpili podnosioci predstavke;

9. Utvrđuje (a) sa šesnaest glasova prema jedan da tužena država plati prvom podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, 1.000 (hiljadu eura) na ime troškova i izdataka, koji se pretvaraju u konvertibilne marke po važećem kursu na dan namirenja, plus bilo koji porez koji bi mogao biti zaračunat prvom podnosiocu predstavke; (b) petnaest glasova prema dva da tužena država plati drugom podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, 20.000 eura (dvadeset hiljada eura) na ime troškova i izdataka, koji se pretvaraju u konvertibilne marke po kursu važećem na datum poravnanja, plus bilo koji porez koji bi mogao biti zaračunat drugom podnosiocu predstavke; (c) jednoglasno da će se od isteka gore navedena tri mjeseca do poravnanja na gore navedene iznose plaćati obična kamata po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke tokom perioda neizmirenja obaveza, plus tri procentna poena;

10. Jednoglasno odbacuje ostatak tužbenog zahtjeva drugog podnosioca predstavke za samo

zadovoljstvo.

Ovaj slučaj predstavlja prvi slučaj takve vrste za Evropski sud, i to u nekoliko aspekata. Ovo je prva presuda na osnovu Protokola br. 12, kojom se potvrđuje da je definicija diskriminacije na osnovu tog protokola identična definiciji prema članu 14.

Presuda u ovom slučaju također ukazuje na to da će se član 14 o zabrani diskriminacije primjenjivati i na posredne i na neposredne izbore, o kojem god da se vijeću, odnosno domu neke skupštine radi.

Ova presuda Evropskog suda također je jasno stavila do znanja da se Konvencija mora primjenjivati u cjelosti i kada je riječ o najsloženijim mogućim situacijama, kakva je ona u postkonfliktnoj Bosni i Hercegovni, i, posebno, da će čak i u takvim okolnostima biti veoma teško opravdati razliku u postupanju na osnovu različite etničke pripadnosti. Sud je također pronikao kroz svu složenu situaciju u BiH da bi se usredsrijedio na činjenicu da Bosna i Hercegovina ima ovlaštenja da izmijeni svoj Ustav, kao i da je ona sama bila ta koja je odlučila da ratifikuje Konvenciju i da na osnovu toga uskladi svoje strukture sa standardima Vijeća Evrope.

Ova presuda Evropskog suda također je, po svemu sudeći, prva presuda kojom je utvrđeno da je ustavom jedne države prekršena Konvencija.

1.2. Predmet Pilav protiv Bosne i Hercegovine[31]

Opće informacije: Postupak u ovom predmetu pokrenut je povodom aplikacije (br. 41939/07) protiv Bosne i Hercegovine koju je Sudu podnio državljanin Bosne i Hercegovine, g. Ilijaz Pilav („aplikant“). Aplikant se žalio naročito zbog zakonske nemogućnosti da se kandidira na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, te da glasa za pripadnika svoje zajednice za tu funkciju.

On se pozvao na član 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju. Aplikant je rođen 1964. godine i živi u Srebrenici, gradu u Republici Srpskoj (koja je jedan od dva sastavna entiteta Bosne i Hercegovine). Aplikant se izjašnjava kao Bošnjak (jedan od „konstitutivnih naroda“ u zemlji). On aktivno učestvuje u društvenom i političkom životu zemlje. Aplikant je član jedne političke stranke, Stranke za BiH („SBiH“), te osnivač i član Kluba intelektualaca Srebrenice.

Aplikant je bio na nekoliko izbornih i imenovanih funkcija u Republici Srpskoj. U vrijeme podnošenja aplikacije Sudu bio je član Narodne skupštine Republike Srpske. Godine 2006, kao kandidat SBiH, aplikant je podnio svoju kandidaturu za izbore 2006. godine za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine („CIK“) donijela je odluku kojom se odbija njegova kandidatura. U obrazloženju je rečeno da aplikant ne može biti biran u Predsjedništvo s teritorije Republike Srpske s obzirom na to da se izjašnjava kao Bošnjak. Prema članu V Ustava i članu 8.1 stav 2. Izbornog zakona iz 2001. godine, kandidat za Predsjedništvo iz tog entiteta mora biti Srbin.

Aplikant je nakon toga, podnio žalbu Sudu Bosne i Hercegovine, koju je Sud BiH odbio jer je smatrao da je kandidatura aplikanta u suprotnosti sa Ustavom i Izbornim zakonom iz 2001. godine. Aplikant su se potom žalili Ustavnom sudu pozivajući se na povredu člana 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je utvrdio da nije došlo do povrede te odredbe (odluka br. AP 2678/06).

Odluka suda: peti odjel Evropskog suda za ljudska prava u okviru prijave broj 41939/07 raspravljalo je o tužbama Ilijaza Pilava. U slučaju Pilav protiv Bosne i Hercegovine, Evropsko

[31] Presuda u slučaju Pilav protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija br. 41939/07), datum pristupa stranici: 19.10. 2020, http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=6680&langTag=bs-BA.

vijeće za ljudska prava u svom Petom odjelu koje se sastoji od sedam sudija[32] donosi odluku nakon sjednice 17. maja 2016. godine, usvojene navedenog datuma.

Postupak u ovom predmetu pokrenuo je Ilijaz Pilav po prijavi broj 41939/07 protiv Bosne i Hercegovine u skladu sa članom 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda 24. septembra 2007. Podnosilac zahtjeva se žalio na pravnu nemogućnost da se kandiduje za izbore za Predsjedništvo i glasanje za člana njegove zajednice za tu funkciju, pozivajući se na član 1. Protokola broj 12 u okviru Konvencije. Relevantni domaći pravni okvir proveden je u odluci Sejdić-Finci protiv Bosne i Hercegovine (broj 27996/06 i 34836/06) kako je opisano u Odluci. U ovom dokumentu razrađeni su relevantni međunarodni dokumenti s posebnim naglaskom na članstvo Bosne i Hercegovine u Vijeću Evrope. Podnosilac zahtjeva se žalio da ustavna zabrana koja onemogućava njegovu kandidaturu na izborima za člana Predsjedništva zbog njegove etničke pripadnosti predstavlja rasnu diskriminaciju. On je također izjavio da mu je onemogućeno da glasa za pripadnika njegove nacionalnosti za tu funkciju, pozivajući se na član 1. Protokola broj 12. u okviru Konvencije koji jasno kaže:

1. Uživanje bilo kojeg prava utvrđenog zakonom osigurat će se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, udruživanja s nacionalnom manjinom, imovine, rođenja ili drugog statusa.

2. Niko ne smije biti diskriminiran od strane bilo kojeg javnog organa po bilo kojem osnovu, poput onih navedenih u stavu 1.

Aplikant u ovom predmetu, za razliku od aplikanata iz predmeta Sejdić i Finci, Zornić v BiH, jeste pripadnik jednog od „konstitutivnih naroda“. S obzirom na to, BiH tvrdi da aplikant nije potpuno lišen prava glasanja i kandidature na izborima za Predsjedništvo, te je pozvala Sud da razlikuje ovaj predmet od predmeta Sejdić i Finci. Sud napominje da aplikant, kao pripadnik jednog „konstitutivnog naroda“, ima ustavno pravo učešća na izborima za Predsjedništvo. Međutim, kako bi zaista ostvarivao to pravo, on treba napustiti svoj dom i preseliti se u Federaciju Bosne i Hercegovine.

[32] Suci u predmetu bili su (Ganna Yudkivska kao predsjednica, Nona Tsotsoria, Erik Mose, Andre Potocki, Siofra O'Leary, Carlo Ranzoni i Martin Mits) i jedan sudski registrar (Claudia Westerdiek).

Prema tome, iako za razliku od aplikanata u predmetu Sejdić i Finci aplikant u predmetnom slučaju teoretski ima pravo da se kandidira na izborima za Predsjedništvo, u stvarnosti, sve dok živi u Republici Srpskoj on ne može koristiti to pravo.

Iako je pripadnik jednog od „konstitutivnih naroda“, aplikant u predmetnom slučaju je isključen iz prava da bude biran za člana Predsjedništva usljed spornog zahtjeva koji se odnosi na prebivalište. Bez obzira na razlike u odnosu na slučaj Sejdić i Finci, Sud smatra da je ova isključenost zasnovana na kombinaciji etničkog porijekla i mjesta prebivališta od kojih oba služe kao osnov za različit tretman koji spada u domen člana 1. Protokola br. 12, te kao takva predstavlja diskriminirajuće postupanje suprotno članu 1. Protokola br. 12.

Vlada je navela da se Bosna i Hercegovina ne može smatrati odgovornom za ustavne pokrajine jer Ustav predstavlja dio međunarodnog sporazuma - Daytonskog mirovnog sporazuma. Zatim, Vlada je tvrdila da se podnosilac zahtjeva ne može izjasniti da je "žrtva" spomenutog kršenja, budući da se kao Bošnjak ne tretira drugačije u odnosu na pripadnike drugih konstitutivnih naroda, zaključujući smiješnom izjavom da bi se njegovi problemi riješili samo ako se odluči preseliti u Federaciju Bosne i Hercegovine i tamo živjeti. Najjači argument koji je Vlada imala je da je potrebno očuvati ustav kakav je sada kako bi se održao mir u entitetima. Sud je jednoglasno:

1. Pridružuje se meritumu Vladin prigovor u pogledu nedostatka podnosioca predstavke

status žrtve i odbacuje ga nakon razmatranja merituma;

2. Proglašava prijavu prihvatljivom;

3. Utvrđuje da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju;

4. Utvrđuje da nema potrebe da se posebno razmatra žalba podnosioca predstavke prema članu 1. Protokola br. 12 koja se odnosi na njegovu nemogućnost da glasa za člana svoje etničke zajednice u Predsjedništvu;

5. Utvrđuje da utvrđivanje povrede samo po sebi predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu za bilo kakvu nematerijalnu štetu koju je podnosilac zahtjeva pretrpio;

6. Utvrđuje (a) da tužena država treba da plati podnosiocu predstavke u roku od tri meseca od datuma pravosnažnosti presude u skladu sa članom 44 § 2 Konvencije, 6.607 EUR (šest hiljada šest stotina i sedam eura), koje treba pretvoriti u valutu tužene države po kursu važećem na dan namirenja, plus bilo koji porez koji bi podnosiocu predstavke mogao biti zaračunat u poštovanje

troškova i izdataka; (b) da će se od isteka gore navedena tri mjeseca do poravnanja na gornji iznos plaćati obična kamata po stopi jednakoj najnižoj kreditnoj stopi Evropske centralne banke tokom perioda neizmirenja obaveza, plus tri procentna poena;

7. Odbacuje ostatak zahtjeva podnosioca predstavke za pravičnu naknadu.

U ovom slučaju ESLJP je utvrdio da iako su pripadnici jednog od „konstitutivnih naroda“, potencijalni kandidati mogu biti isključeni iz prava da budu birani za člana Predsjedništva usljed spornog zahtjeva koji se odnosi na prebivalište, odnosno da Bošnjaci iz RS-a ne mogu biti kandidati za člana Predsjdništva BiH.

Dakle, iako postoji razlika u odnosu na slučaj Sejdić i Finci, Sud smatra da postoji različit tretman koji spada u domen člana 1. Protokola br. 12., te kao takvo predstavlja diskriminirajuće postupanje.

1.3. Predmet Zornić protiv Bosne i Hercegovine[33]

Opće informacije: Azra Zornić, državljanka je Bosne i Hercegovine (BiH) koja aktivno učestvuje u političkom životu, te je učestvovala na parlamentarnim izborima 2002. godine kao kandidat Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine.

Ustav Bosne i Hercegovine pravi razliku između različitih kategorija „naroda”: postoje takozvani „konstitutivni narodi” (Bošnjaci, Hrvati i Srbi), „ostali” (pripadnici etničkih manjina) i „građani” (oni koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici bilo koje etničke grupe zbog svog mješovitog braka, mješovitog braka svojih roditelja ili nekih drugih razloga).

U bivšoj Jugoslaviji nisu zahtijevani neki objektivni kriterijumi, kao što je poznavanje jezika ili vjeroispovijest, da bi se utvrdila nečija etnička pripadnost; ljudi su sami odlučivali o svojoj etničkoj pripadnosti. Tako se pretpostavlja da i prema sadašnjem Ustavu BiH postoji taj tradicionalni sistem samoodređenja. Saglasno Ustavu, samo lica koja se izjašnjavaju kao pripadnici nekog od „konstitutivnih naroda” imaju pravo da se kandiduju za Dom naroda i za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Podnositeljica predstavke nije se izjasnila kao pripadnica nijednog „konstitutivnog naroda”, zato što ona sebe smatra samo građankom BiH. Iz tog

[33] Presuda u slučaju Zornić protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija broj 60642/08), datum pristupa stranici: 10.10.2020, http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=4745&langTag=bs-BA.

razloga, ona nije u mogućnosti da se kandiduje ni za Dom naroda ni za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

Odluka suda: Četvrti odjel Evropskog suda za ljudska prava u okviru prijave broj 3681/06 raspravljao je o tužbama Azre Zornić. U slučaju Zornić protiv Bosne i Hercegovine, Evropski sud za ljudska prava u svom Četvrtom odjelu od sedam sudija[34] donose odluku nakon sjednice 24. juna 2014. godine usvojene na navedeni datum.

Postupak u ovom predmetu pokrenula je Azra Zornić, građanka Bosne i Hercegovine, po prijavi broj 3681/06, pozivajući se na član 34. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda 19. decembra 2005. godine. Podnositeljica aplikacije je u pritužbi navela da su povrijeđena njena prava iz EKLJP zato što joj nije omogućeno da se kandiduje za Dom naroda ili za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Evropski sud je ovu predstavku razmotrio u dva dijela: prvo je razmotrio aspekt koji se odnosi na pritužbu u vezi sa članom 14 i nemogućnošću kandidovanja za Dom naroda (zabrana diskriminacije u odnosu na prava po Konvenciji) i u vezi sa članom 3 Protokola br. 1 (pravo na slobodne parlamentarne izbore), budući da je taj aspekt pritužbe (nemogućnost kandidovanja na izborima za zakonodavno tijelo) spadao u polje dejstva člana 3 Protokola br. 1.

Član 14. Konvencije propisuje:

Uživanje prava i sloboda navedenih u (Konvenciji) osigurat će se bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, udruživanja s nacionalnom manjinom, imovinski, rođeni ili drugi status.

Član 3 Protokola broj 1 navodi:

Visoke strane ugovornice obavezuju se da će održati slobodne izbore u razumnim intervalima tajnim glasanjem, pod uslovima koji će osigurati slobodno izražavanje mišljenja ljudi pri izboru zakonodavnog tijela.

[34] Suci u predmetu bili su (Ineta Ziemele kao predsjednica, Paivi Hirvela, George Nicolaou, Nona Tsotsoria, Zdravka Kalaydjieva, Krzysztof Wojtyczek i Faris Vehabović) i jedan zamjenik matičara odjela (Fatos Araci).

Član 1. Protokola br. 12 Konvencije predviđa:

1. Uživanje bilo kojeg prava utvrđenog zakonom osigurat će se bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, udruživanja s nacionalnom manjinom, imovine, rođenja ili drugog statusa.

2. Niko ne smije biti diskriminiran od strane bilo kojeg javnog organa po bilo kojoj osnovi, poput onih navedenih u stavu 1.

Potom je Evropski sud razmotrio predstavku u vezi s nemogućnošću kandidovanja za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine sa stanovišta člana 1 Protokola br. 12 uz Konvenciju (posebna zabrana diskriminacije u pogledu svih prava koja su zajemčena zakonom), budući da je pravo na kandidovanje na izborima za Predsjedništvo bilo utvrđeno zakonom, iako nije obuhvaćeno pravom po Konvenciji.

Evropski sud je u odnosu na nemogućnost podnositeljice predstavke da se kandiduje na izborima za Dom naroda utvrdio da, kakvi god da su njeni razlozi za to što nije spremna da izrazi pripadništvo nijednoj etničkoj grupi, ona ne može biti spriječena da učestvuje na takvim izborima po osnovu ličnog samoodređenja, budući da Ustav ne nalaže nijedan objektivan kriterijum za utvrđivanje nečije etničke pripadnosti.

Evropski sud je ustanovio, primjenjujući isti način rezonovanja korišten u donošenju presude u slučaju Sejdić i Finci, da ne postoji objektivno i razumno opravdanje za to što podnositeljica predstavke i dalje nije u mogućnosti da se kandiduje za Dom naroda, što predstavlja diskriminatornu razliku u postupanju.

Iz tih razloga, Evropski sud je utvrdio da je u ovom slučaju bio prekršen član 14 u vezi sa članom 3 Protokola br. 1. Pošto je donio taj zaključak, Evropski sud nije smatrao da je potrebno da posebno ispituje da li je bio prekršen i član 3 Protokola br. 1, sagledan zasebno.

Što se tiče nemogućnosti podnositeljice predstavke da se kandiduje za člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Evropski sud je naglasio, još jednom podvlačeći zaključke iz presude koju je donio u slučaju Sejdić i Finci, da su diskriminatorne one ustavne odredbe koje podnositeljici predstavke zabranjuju da se kandiduje na izborima za Predsjedništvo. Ne nalazeći ni jedan jedini razlog da na bilo koji način odustane od presude koju je donio u slučaju Sejdić i Finci, Evropski sud je stoga zaključio da je u ovom slučaju bio povrijeđen član 1 Protokola br. 12.

Evropski sud je naglasio da je povreda prava po Konvenciji u ovom slučaju neposredna posljedica činjenice da je tužena država propustila da uvede mjere kojima bi obezbijedila povinovanje presudi donijetoj u slučaju Sejdić i Finci. Komitet ministara je donio tri privremene rezolucije pozivajući vlasti BiH da hitno preduzmu korake kojima će omogućiti građanima Bosne i Hercegovine da ostvare svoje pravo na kandidovanje na izborima za Predsjedništvo BiH i na izborima za Dom naroda bez diskriminacije po osnovu etničke pripadnosti i bez davanja specijalnih prava „konstitutivnim narodima", ali je tužena država, uprkos svemu, propustila da tako postupi. Evropski sud je utvrdio da ti činioci pogoršavaju povrede o kojima je riječ u ovom slučaju i našao je za potrebno da podstakne državu da brzo primijeni mjere kojima će djelotvorno izmijeniti one ustavne odredbe kojima se krše prava po Konvenciji. Primjećujući da, iako su ustavne odredbe o kojima je riječ možda bile primjerene u postkonfliktnom kontekstu, sada, više od 18 godina po završetku rata, nema nikakvog razloga za njihovo održavanje.

Međutim, Vlada Bosne i Hercegovine je navela da se Bosna i Hercegovina ne može smatrati odgovornom za ustavne odredbe budući da je Ustav Bosne i Hercegovine dio mirovnih sporazuma kao međunarodnog ugovora, dodajući da podnosilac predstavke nije uključen u politički život pa stoga ne može tvrditi da je žrtva navedeno kršenje. Sud se ne slaže pa smatra da je zahtjev dopušten.

Vlada je također izjavila da još nije pravo vrijeme za promjenu političkog sistema Bosne i Hercegovine i da, koliko god smiješno zvučalo, podnositeljica predstavke nije pripadnica nijedne "manjine", već je odlučila da se ne izjasni kao pripadnik bilo kojeg konstitutivnog naroda. Kako bi učestvovala u političkom životu u Bosni i Hercegovini, kako je navela Vlada, podnositeljica zahtjeva može promijeniti odluku o identitetu u bilo kojem trenutku.

Sud u ovoj odluci također podsjeća da član 46. Konvencije, shvaćen u svjetlu člana 1., nameće da država ima zakonsku obavezu da, pod nadzorom Odbora ministra, sprovede odgovarajuće opće i / ili pojedinačne mjere kako bi ostvario pravo podnosioca prijave. Sud je u ovoj Odluci podsjetio i na zaključke o predmetu Sejdić-Finci.

Zbog svega gore navedenog, Sud:

1. Jednoglasno proglašava prijavu prihvatljivom;

2. Utvrđuje sa šest glasova prema jedan da je došlo do povrede člana 14. Konvencije uzete u vezi sa članom 3. Protokola br. 1 u pogledu nemogućnosti podnosioca prijave da se kandiduje za izbor u Dom naroda Bosne i Hercegovine;

3. Zaključuje jednoglasno da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 12 u pogledu nemogućnosti podnosioca prijave da se kandiduje za izbor u Dom naroda Bosne i Hercegovine;

4. Zaključuje jednoglasno da nema potrebe razmatrati istu žalbu prema članu 3. Protokola br. 1 uzeti sam;

5. Odlučuje jednoglasno da je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 12 u pogledu nemogućnosti podnosioca prijave da se kandiduje za izbor za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

Evropski sud je proširio načelo nediskriminacije koje je jasno utvrdio u presudi izrečenoj u slučaju Sejdić i Finci na ona lica koja ne žele da izraze pripadnost nijednoj etničkoj ili vjerskoj grupi niti povezanost s takvom grupom. Presuda ukazuju na to da svaki zvanični zahtjev države da ljudi izraze svoj vjerski ili etnički identitet ili da trpe posljedice predstavlja povredu Konvencije, posebno u odnosu na one države koje su, kao što je Bosna i Hercegovina učinila, ratifikovale Protokol br. 12, kojim se zabranjuje diskriminacija u pogledu „bilo kog prava utvrđenog zakonom".

Evropski sud je također naglasio da bi ovaj slučaj bio nepotreban da se Bosna i Hercegovina povinovala presudi donijetoj u slučaju Sejdić i Finci i da je izmijenila svoj Ustav i ukinula te diskriminatorne odredbe. Slučaj Zornić pridružuje se slučaju Sejdić i Finci u tom smislu što se veoma rijetko dešava da se presudom u nekom slučaju pred Evropskim sudom zaista utvrdi da jedan dio nacionalnog ustava krši Konvenciju. Da ironija bude veća, ovdje je riječ o ustavu koji su u najvećoj mjeri sačinili međunarodni eksperti.

Treći dio: Modeli za implementiranje presuda Evropskog suda za ljudska prava

Činjenica je da je potrebno da se učine promjene u Ustavu BiH kao Aneksu 4 Dejtonskog sporazuma iz razloga što je čitav sporazum pa i Ustav iz 1995. godine kao sastavni dio Dejtonskog sporazuma, donesen na mirovnoj konferenciji i bio je kompromis na koji je mogla pristati BiH jer je on zaustavio rat. Kao što je u ovom radu istaknuto i ranije, u Ustavu BiH sadržane su odredbe koje su u suprotnosti sa međunarodnim pravom, a naročito ljudskim pravima kao što su već spomenuti članovi IV i V Ustava, kad je riječ o izboru u Dom naroda i članova Predsjedništva BiH o čemu su i donesene presude u slučaju Sejdić i Finci, s obzirom da je navedeno u suprotnosti Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

1. Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima Visokog predstavnika - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) - Venecija, 11. mart 2005.[35]

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope usvojila je dana 23. juna 2004. godine Rezoluciju 1384 o "jačanju demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini". Ovom Rezolucijom se od Venecijanske komisije traži da razmotri nekoliko ustavnih pitanja u Bosni i Hercegovini, od kojih su između ostalog i ocjena usklađenosti Ustava Bosne i Hercegovine sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Tokom posjete BiH, delegacija Venecijanske komisije bila je iznenađena stepenom interesovanja za ustavnu reformu. Delegacija se sastala sa predstavnicima vodećih političkih stranaka, često na najvišem nivou, sa ustavnim komisijama različitih parlamenata, kao i sa predstavnicima Ustavnog suda i građanskog društva. Što se tiče ustavne reforme, delegacija je naišla na jednoglasnost u FBiH da sadašnji ustavni aranžmani u BiH nisu ni efikasni, ni racionalni.

U FBiH postoji jednoglasnost da se jača državni, a u isto vrijeme i općinski nivo. Bilo je različitih pristupa u pogledu toga šta treba da ostane između ta dva nivoa. Preferirano rješenje u cjelini izgleda da je uspostava administrativnih regija na osnovu ekonomski integriranih područja, uz ukidanje i entiteta i kantona. Međutim, uvijek se naglašava da reforma ne bi trebala

[35] Datum pristupa stranici: 23.8.2021, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL- AD(2005)004-bos.

da se desi samo u FBiH, te da bi bilo kakva smislena reforma morala uključivati ukidanje oba entiteta, uključujući RS.

S druge strane u RS, slika je sasvim drugačija. Političke snage ovog BH entiteta smatraju da su sadašnje ustavne odredbe na državnom nivou sasvim adekvatne, i da postoji apsolutna jednoglasnost da ne može biti bilo kakvog pitanja o ukidanju RS.

Što se tiče kompatibilnosti Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kod mnogih se sagovornika, posebno među Bošnjacima, samo po sebi prihvataju to da su ustavne odredbe o izboru za Predsjedništvo i Dom naroda diskriminatorne i da krše Evropksu konveciju.

U kontekstu razmatranja pitanja Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Venecijanska komisija utvrđuje da Dom naroda nije odraz federativnog karaktera države (kao što je to slučaj u drugim federativnim državama sa dvodomnom zakonodavnom vlašću), već je to dodatni mehanizam koji ide u korist interesa konstitutivnih naroda. Osnovna funkcija Doma naroda po Ustavu je da, ustvari, bude dom gdje će se koristiti veto na osnovu vitalnog interesa. Uloga Doma naroda je samo negativna, kao doma za veto, gdje članovi vide odbranu interesa svoga naroda kao svoj isključivi zadatak, bez učešća u uspjehu zakondavnog procesa.

Shodno tome, "Venecijanska komisija smatra, da bi moglo biti bolje korištenje veta na osnovu vitalnog interesa premjestiti u Predstavnički dom i ukinuti Dom naroda. Ovo bi uskladilo procedure i omogućilo usvajanje zakona bez ugrožavanja legitimnih interesa bilo kog naroda. To bi ujedno riješilo problem diskriminatornog sastava Doma naroda''.

U kontekstu Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Venecijanska komisija primjećuje da je kolektivno predsjedništvo izuzetno neuobičajen aranžman. Što se tiče predsjedničkih funkcija šefa države, to obično lakše vrši jedna osoba. Na vrhu izvršne vlasti već je jedno tijelo tipa kolegija, Vijeće ministara, i drugo takvo tijelo ne djeluje kao pogodno za djelotvorno donošenje odluka. Kolektivno predsjedništvo, prema tome, ne djeluje da je ni funkcionalno, ni efikasno. U kontekstu BiH, njegovo postojanje djeluje, opet, motivirano potrebom da se osigura učešće predstavnika svih konstitutivnih naroda u svim bitnim odlukama. Jedan predsjednik sa značajnim ovlaštenjima zaista djeluje kao teško predvidiv za BiH.

Shodno tome, "prema mišljenju Venecijanske komisije, najbolje rješenje bi, prema tome, bilo da se izvršna vlast koncentrira na Vijeće ministara kao tijelo tipa kolegija, u kojem su zastupljeni svi konstitutivni narodi. Onda bi jedan predsjednik kao šef države bio prihvatljiv. Obzirom na multietnički karakter zemlje, indirektni izbor predsjednika u Parlamentarnoj

skupštini sa većinom koja osigurava da će predsjednik uživati šire povjerenje među svim narodima, djeluje kao opcija koja bi se preferirala u odnosu na direktne izbore. Mogla bi se dodati i pravila o rotaciji, uz uslov da novoizabrani predsjednik ne može biti pripadnik istog konstitutivnog naroda kao i njegov prethodnik".

U kontekstu dodatnog razmatranja pitanja kompatibilnosti Ustava BiH sa EKLJP (u vezi Predsjedništva BiH), Venecijanska komisija ističe da član 14 EKLJP kaže "Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom Konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status" te da se kršenjem ovog člana, shodno tome, može pretpostaviti diskriminacija ako se tiče prava garantiranog Konvencijom.

Venecijanska komisija smatra da izgleda moguće redizajnirati pravila o Predsjedništvu da ona budu kompatibilna sa međunarodnim standardima, a da se zadrži politički balans u zemlji. U tom smislu Venecijanska komisija smatra da se multietnički sastav može osigurati na nediskriminacijski način, npr. da se predvidi da ne više od jednog člana Predsjedništva može biti iz jednog konstitutivnog naroda ili iz reda ostalih, i da se ovo kombinira sa izbornim sistemom koji će osigurati zastupljenost oba entiteta. Ili bi, kako je već gore istaknuto, kao radikalnije rješenje koje bi, po mišljenju Komisije, bilo više preporučivo, kolektivno Predsjedništvo moglo biti ukinuto i zamijenjeno indirektno biranim predsjednikom sa vrlo ograničenim ovlaštenjima.

U kontekstu dodatnog razmatranja pitanja kompatibilnosti Ustava BiH sa EKLJP (u vezi Doma naroda, Venecijanska komisija primjećuje da je Dom naroda dom sa punim zakonodavnim ovlaštenjima. Član 3 (prvog) Protokola uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima je, shodno tome, primjenjiv i bilo kakva diskriminacija na etničkom osnovu je zabranjena članom 14 Evropske konvencije.

Što se tiče mogućeg obrazloženja, važe ista razmatranja kao i za Predsjedništvo. Mada jeste legitimno nastojati osigurati etnički balans u Parlamentu, u interesu mira i stabilnosti, to može opravdati etničku diskriminaciju samo ako nema drugog načina da se ostvari ovaj cilj i ako se adekvatno poštuju prava manjina. Za Dom naroda bilo bi, naprimjer, moguće odrediti maksimalni broj mjesta za predstavnike svakog konstitutivnog naroda.

Ili, kako je već gore istaknuto, moglo bi se izabrati radikalnije rješenje koje bi Komisija preferirala, i Dom naroda jednostavno ukinuti, a mehanizam veta na osnovu vitalnog interesa koristiti u Predstavničkom domu.

2. Mišljenje o različitim prijedlozima za izbore za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine CDL-AD(2006)004 - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) od 20.03.2006. godine[36]

Dopisom od 2. marta 2006. godine, predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine, g. Sulejman Tihić, zatražio je od Venecijanske komisije njihovo mišljenje o tri različita prijedloga u vezi sa izborima za Predsjedništvo BiH.

Ovaj zahtjev je upućen u okviru pregovora o ustavnim reformama koji su se vodili među glavnim političkim strankama u Bosni i Hercegovini...

Komentari na Prijedlog I:

Prijedlog I bi se sastojao od zadržavanja važećih pravila o izborima i sastavu Predsjedništva, sa jednim Bošnjakom i jednim Hrvatom koji se biraju sa teritorije Federacije i jednim Srbinom koji se bira sa teritorije Republike Srpske. Komisija je u svom [Mišljenju o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima Visokog predstavnika] izrazila ozbiljnu zabrinutost u pogledu kompatibilnosti takvog pravila sa Protokolom br. 12 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, koje formalno onemogućava „ostale“, kao i Bošnjake i Hrvate iz Republike Srpske i Srbe iz Federacije da budu birani u Predsjedništvo. Stoga bi zadržavanje ovog pravila u sadašnjem obliku trebalo isključiti i Prijedlog I odbaciti.

...

[36] Mišljenje o različitim prijedlozima za izbore za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine CDL-AD(2006)004 - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) od 20.03.2006. godine, str. 9 i 10, datum pristupa stranici: 23.08.2021, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2006)004-e.

Komentari na Prijedlog II

Prijedlog II, koji nije izražen kao tekst koji bi se ugradio u Ustav, već kao sažetak mogućeg teksta Ustava, podržava sistem po kojem se direktno biraju dva člana Predsjedništva iz Federacije i jedan član iz Republike Srpske, bez pominjanja bilo kakvih etničkih kiterija u pogledu kandidata. Tako bi diskriminacija de jure, o kojoj je riječ u Mišljenju Venecijanske komisije, bila otklonjena, a usvajanje ovakvog prijedloga bi predstavljalo korak naprijed. Ovaj prijedlog takođe uključuje rotiranje predsjedavajućeg Predsjedništva svakih 16 mjeseci. U okviru logike postojanja kolektivnog predsjedništva, ovo izgleda kao racionalno rješenje.

Kao još jedan nedostatak, de facto Bošnjaci i Hrvati iz Republike Srpske, kao i Srbi iz Federacije i dalje ne bi imali realnih mogućnosti da biraju kandidata kojeg oni žele.

Nadalje, izbor šefa države bi se i dalje vršio na nivou entiteta, mada bi bilo poželjno da se prenese na državni nivo što bi doprinijelo opštem konceptu jačanja države.

...

Osim toga, u indirektnim izborima lakše je pronaći mehanizme koji osiguravaju željeni multietnički sastav Predsjedništva. Oni nude više mogućnosti za međuetničku saradnju i postizanje kompromisa, dok direktni izbori za de facto odvojena etniččka mjesta podržavaju glasanje za onog kandidata koji se smatra najjačim zagovornikom dotičnog konstitutivnog naroda, a ne za kandidata koji je najpodobniji da brani interese države kao cjeline.

Dakle, kada su u pitanju Mišljenje Venecijanske komsije da se zaključiti da je ova Komisija i prije donošenja predemtnih od strane ESLJP-a utvrdila da su odredbe Ustava BiH koji se tiču Doma naroda i Predsjedništva Bosne i Hercegovine diskriminatorske. Također, kada se uzme u obzir da u kontekstu dokidanja ove diskriminacije Venecijanska komisija propagira "radikalno rješenje ukidanja ovih institucija" (bez nekog drugog posebnog rješenja uzimajući u obzir specifičnost BH etničkih i političkih prilika) onda je sasvim jasno da zadatak dokidanja diskriminacije koji je kasnije i ESLJP stavio pred Bosnu i Hercegovinu nije nimalo lagan zadatak.

Ipak, na osnovu Mišljenja Venecijanske komisije, a pod utjecajem međunarodne zajednice, do sada je bilo nekoliko pokušaja dogovora vodećih političkih stranaka da reformišu ustavno-politički sistem Bosne i Hercegovine.

3. “Aprilski paket” ustavnih reformi[37]

Vodeće političke stranke su bile najbliže usvajanju amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine 2006. godine, u vrijeme usaglašavanja tzv. aprilskog paketa ustavnih amandmana. Međutim, zbog partijske fragmentiranosti Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine, bilo je teško postići potrebnu dvotrećinsku većinu.

Aprilski paket predviđao je između ostalog, i izmjene u pogledu Parlamentarne skupštine i Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

U pogledu Parlamentarne skupštine zadržao je postojeću strukturu, međutim predviđao je promjene u pogledu broja poslanika odnosno delegata, kao i mogućnost da svi građani sa biračkim pravom budu birani u Dom naroda, što je naročito bitno u kontekstu ukidanja diskriminacije pripadnika određene zajednice.

Amandman predviđa važnu izmjenu u pogledu nadležnosti domova – Dom naroda bi razmatrao i usvajao samo one zakone koji se tiču vitalnih nacionalnih interesa. Međutim, tzv. entitetsko glasanje u Predstavničkom domu bi bilo zadržano, što je bio jedan od glavnih razloga neprihvatanja amandmana od strane pojedinih partija.

Kada je u pitanju Predsjedništvo Bosne i Hercegovine Aprilski paket je predvidio kompromisno rješenje u pogledu ovog uređenja. Aprilski paket i dalje predviđa da postoji tročlano Predsjedništvo, s tim što je njegov predsjedavajući istovremeno i Predsjednik Bosne i Hercegovine. Članove Predsjedništva bi mogao predložiti određen broj članova domova Parlamentarne skupštine, a nakon što svaki klub delegata konstitutivnih naroda u Domu naroda izabere po jednog člana, njihov izbor potvrđuje Predstavnički dom.

4. Sporazum iz Pruda[38]

Predsjednici tri političke stranke iz reda tri konstitutivna naroda (Stranke demokratske akcije, Saveza nezavisnih socijal-demokrata i Hrvatske demokratske zajednice) su na zajedničkom

[37] “Aprilski paket” ustavnih reformi, datum pristupa stranici: 23..082.2021, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Aprilski_paket1.pdf.
[38] Sporazum iz Pruda, datum pristupa stranici 23.08.2021, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Butmir_i_Prud.pdf.

sastanku održanom novembra 2008. godine u Prudu[39] kod Bosanskog Šamca postigli sporazum o potrebi revizije Ustava Bosne i Hercegovine. U kontekstu eventualnog eliminisanja diskriminatorskih odrebi Sporazum iz Pruda predviđa da bi se Ustav BiH mijenjao kroz amandmansko djelovanje na postojeći Ustav, a u tom procesu bi se koristila stručna pomoć međunarodnih institucija. Predmet ustavnih reformi trebalo je da bude usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o temeljnim ljudskim pravima i slobodama, nadležnost države, funkcioniranje institucija BiH i teritorijalna organizacija, posebno srednjih nivoa vlasti.

Međutim, ovaj sporazum nema domet tzv. aprilskog paketa iz razloga što ova inicijativa nije dala potvrdu da su se njeni podnosioci sporazumjeli o bilo kom konkretnom pitanju koje treba da bude predmet ustavne revizije, za razliku od tzv. aprilskog paketa, koji je sadržavao relativno cjelovita rješenja spornih pitanja.

5. "Butmirski paket"[40]

Tri godine kasnije, u oktobru 2009. godine, Španija kao tadašnja predsjedavajuća Evropske unije, inicirala je nove pregovore koji su dobili naziv Butmirski paket[41]. Na osnovu mišljenja Venecijanske komisije i uz podršku međunarodne zajednice, usaglašavan je kroz nekoliko krugova razgovora neznatno izmijenjen reformski prijedlog u Butmiru.

Prema "butmirskom dokumentu", broj članova Predstavničkog doma Parlamenta BiH bio bi povećan sa 42 na 87, dok bi Dom naroda, umjesto dosadašnjih 15 imao 21 delegata. Delegate u Domu naroda birao bi Predstavnički dom iz reda svojih članova, a izabrani delegati zadržali bi svoje članstvo i u Predstavničkom domu.

U kontekstu šefa države, "Butmirski paket" predviđa da BiH ima predsjednika i dva potpredsjednika, koji zajedno čine Predsjedništvo BiH. Butmirski paket predviđa da se Predsjedništvo bira posredno i to da su kandidati članovi Predstavničkog doma. Klubovi konstutivnih naroda u Domu naroda glasali bi o imenovanim kandidatima, te tako sačinjena lista za tri pozicije bila bi dostavljena Predstavničkom domu na potvrđivanje.

[39] Prud, naselje kod Bosanskog Šamca.
[40] "Butmirski paket", datum pristupa stranici: 23.108.2021, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Butmir_i_Prud.pdf.
[41] Naziv "Butmirski paket" iz razloga što su sastanci održavani u NATO bazi u Butmiru pored Sarajeva.

Lista bi sadržavala najamnje jednog člana Predsjedništva iz svakog entiteta, a nakon što bi Predstavnički dom potvrdio listu, članovi Predsjedništva birali bi predsjednika rotacijom ili na drugi način, a u skladu sa zakonom koji donosi Predstavnički dom.

Svi navedeni politički pokušaji dogovora političkih elita nikada nisu doživjeli zvaničnu proceduru pokretanja postupka u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine.

6. Zvanični pokušaji izvršenja presuda Evropskog suda za ljudska prava

Postojali su određeni zvanični pokušaji provođenja odluka ESLJP u predmetima Sejdić i Finci, koji su trebali da izvrše usklađivanje domaćeg pravnog i političkog poretka u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, odnosno eliminisanje dikriminacije u pogledu političkih prava.

a) Prvi pokušaj

Deklarativna spremnost nositelja izvršne vlasti, Vijeća ministara BiH, da izvrši presudu iskazana je usvajanjem Akcionog plana za izvršenje presude Sejdić i Finci 4. marta 2010. godine[42]. Akcioni plan je predvidio osnivanje Radne skupine koji čine tri ministra (pravde, civilnih poslova i odbrane), sedam stranačkih predstavnika i tri predstavnika iz klubova naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine. Na sjednici ZD (Zastupnički dom PS BiH) koja je održana 10. marta 2010. godine primjen je k znanju Akcioni plan za izvršavanje presude Sejdić i Finci VM i „Prijedlog plana aktivnosti za usaglašavanje Ustava BiH i Izbornog zakona BiH s ciljem primjene Odluke Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u predmetu Sejdić – Finci" Centralne izborne komisije (CIK). Rok za izradu nacrta ustavnih amandmana je bio 29. mart 2010. godine, a zakonodavnih 15. april 2010. godine. Radna skupina održala je nekoliko sastanaka na kojima su članovi radne grupe iznijeli politička stajališta svojih stranaka o amandmanima na Ustav BiH. Nakon niza održanih sastanaka koje su karakterisale proceduralne stvari (nedostatak kvoruma, neusvajanje dnevnog reda i sl.) Vijeće ministara je 14. decembra

[42] Odluka o formiranju Radne grupe za provođenje Akcijskog plana za izvršenje presude Europskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 27/10).

2010. godine usvojilo Izvještaj radne grupe i time je okončan prvi institucionalni pokušaj izvršenja presude Sejdić i Finci, bez konkretnih prijedloga i rješenja.

Ocjenjeno je da se proces odvijao na „bikratiziran i netransparentan način“ te je ukazano na„nepostojanje političke volje ključnih aktera da se ovim pitanjem ozbiljno pozabave, što se može vidjeti iz otkazivanja sjednica zbog nedostatka kvoruma, te iz činjenice da se stranke nisu mogle usaglasiti ni o samoj formi, odnosno proceduri vezanoj za aktivnosti na polju reforme Ustava[43].

b) Drugi pokušaj

Vijeće ministara je u oktobru 2011. godine predložilo da se u okviru Parlamentarne skupštine osnuje Privremena zajednička komisija oba doma koja bi pripremila prijedloge za provođenje presude[44]. Komisija je imala dva zadatka: izraditi prijedlog amandmana na Ustav BiH i uputiti u parlamentarnu proceduru do 30. novembra 2011. godine, te izraditi prijedlog amandmana na Izborni zakon BiH i uputiti u proceduru do 31. decembra 2011. godine.

Na prvim sastancima, Komisiji su bili predstavljeni stavovi parlamentarnih političkih stranaka[45], Vijeća nacionalnih manjina i nevladinog sektora. Komisija je održala niz sastanaka, te su o svom radu podnosili izvještaj domovima Parlamentarne skupštine BiH. Komisija nije uspjela postići konsenzus o tekstu amandmana. Iako je mandat Privremene zajedničke komisije u nekoliko navrata produživan, njen je rad okončan krajem 2012. godine „zaključkom da Komisija nije postigla takav stepen saglasnosti, koji je potreban za predlaganje amandmana na Ustav BiH[46].

Komitet ministara Vijeća Evrope je u mjesecu martu 2014. godine zatražio detaljne informacije u pogledu planiranih aktivnosti za provođenje presude Sejdić i Finci. Shodno tome, ukazan je potreba da Privremena zajednička komisija PS BiH obnovi svoj rad i da definiše konkretne aktivnosti i rokove za njihovu implementaciju. U vezi s tim Vijeće ministara je pozvalo

[43] Išerić, Harun, 2019, Presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić i Finci, Zornić, Pilav i Šlaku - nudum ius u Bosni i Hercegovini, Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo, str.19.

[44] Zaključak o osnivanju Privremene zajedničke komisije oba doma za provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, (“Službeni glasnik BiH” broj 81/11).

[45] Pregled prijedloga parlamentarnih političkih stranaka, datum pristupa stranici: 08.12.2020, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Adi_Dzamalija4.pdf.

[46] Petričušić, Antonija, 2014, Kako osigurati opstanak “Ostalih”: Dokidanje institucionalne diskriminacije nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, u Željka Potočnjaka, Ivane Grgurev i Andree Grgić, Zbornik radova “Perspektive antidiskriminacijskog prava”,Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 230.

Privremenu zajedničku komisiju da u skladu sa zahtjevima Komiteta ministara obnovi svoj rad i u najkraćem roku odredi plan svog rada u kojem će odrediti aktivnosti i rokove za izvršenje presude Sejdić i Finci. Međutim, ista to nije nikada učinila.

Predsjednik Privremene komisije je informisao javnost da je u Komisiji postojala saglasnost o obimu ustavne reforme – koja će se ticati reforme DN i Predsjedništva BiH i o jednom dijelu reforme DN i to da će DN zadržati svoj zakonodavni kapacitet i da će u svom sastavu imati tri dodatna predstavnika Ostalih i to dvoje iz FBiH i jedno iz RS, po principu 2/3 iz FBiH a 1/3 iz RS. S druge strane, dogovor oko uklanjanja diskriminacije konstitutivnih naroda prilikom popunjavanja DN niti oko Predsjedništva, zbog „dijametralno" suprotnih stavova političkih stranaka vezanih za način izbora članova Predsjedništva, nije bio postignut[47].

c) Treći pokušaj

Vijeće ministara (VM) je 12. januara 2015. godine usvojilo Informaciju o konačnosti presude u predmetu Zornić v BiH te s tim u vezi, zadužilo Ministarstvo pravde BiH da u roku od 30 dana sačini akcijski plan za izvršenje presuda u predmetima Zornić i Sejdić i Finci. VM je potom u septembra 2015. godine usvojilo Akcioni plan. Za prvu mjeru je bilo predviđeno „usvajanje amandmana na Ustav BiH i usklađivanje izbornog zakonodavstva". Mjera broj dva je bila usvajanje zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona. Ministarstvo pravde BiH je zaduženo da pripremi Prijedlog odluke o formiranju Radne grupe za pripremu prijedloga amandmana na Ustav BiH i usklađivanje Izbornog zakona BiH i da je dostavi predsjedavajućem VM na potpis. Međutim, nakon što je Ministarstvo pravde zatražilo od klubova da imenuju svoje predstavnike, dva kluba naroda to nikada nisu učinila. S obzirom da su bili probijeni predviđeni rokovi, a radna grupa nikada nije formirana, VM je na 62. sjednici od 29. juna 2016. zadužilo Ministarstvo pravde BiH da dostavi revidirani akcioni plan sa realno postavljenim rokovima i sastavom radne grupe zadužene za njeno provođenje[48]. U međuvremenu, VM se upoznalo sa Informacijom o donošenju presude u predmetu Šlaku v. BiH i sa Informacijom o konačnosti presude Suda u predmetu Pilav v. BiH. Zaključkom je zaduženo Ministarstvo pravde

[47] V. Džaferović: Provođenje presude Sejdić-Finci uz pomoć stranačkih lidera, dostupno na: https://vijesti.ba/clanak/75694/dzaferovic-provodenje-presude-sejdic-finci-uz-pomoc-stranackih-lidera, datum pristupa stranici: 09. 12. 2020.

[48] Išerić, Harun, 2019, Presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić i Finci, Zornić, Pilav i Šlaku - nudum ius u Bosni i Hercegovini, Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo, str. 21.

BiH da izvršenje općih mjera po presudi Pilav v. BiH uključi u Akcioni plan za izvršavanje presuda Sejdić i Finci v BiH i Zornić v BiH.

d) Četvrti pokušaj

Vijeće ministara se 20. decembra 2016. godine upoznalo sa Incijativom Denisa Bećirovića koja je usvojena na 38. sjednici ZD prema kojoj VM treba u roku od 90 dana pripremi i u parlamentarnu proceduru uputi Prijedlog izmjena i dopuna Ustava kojim se osigurava potpuna i dosljedna implementacija presude Sejdić – Finci. Za realizaciju incijative su zadužena ministarstva pravde i ljudskih prava i izbjeglica, međutim ova Incijativa je ostala mrtvo slovo na papiru i nikada nije bila realizovana.

Sva četiri pokušaja javne vlasti BiH da izvrše presude u Sejdić i Finci grupi predmeta su bila bezuspješna. Ove pokušaje je karakterizirao: kratak rok za izradu ustavnih amandmana i prijedloga izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH (npr. u prvom pokušaju je to bilo 20 dana za ustavne amandmane, 36 dana za promjene Izbornog zakona; u drugom pokušaju je to bilo 51 dan za ustavne amandmane, 81 dan za promjene Izbornog zakona), neodržavanje sjednica radne grupe/parlamentarne komisije zbog nedolaska njenih članova i posljedično nedostatka kvoruma, prividna transparentnost u radu, nepostojanje volje da se izvrši mandat radne grupe/parlamentarne komisije i nastojanja da se postigne dogovor o amandmanima[49].

Pored navedenih pokušaja usaglašavanja Ustava BiH sa EKLJP od strane političkih elita, te zvaničnih pokušaja da se kroz insitucije Bosne i Hercegovine dođe do političke volje o usvajanju ustavnih amandmana, bilo je i drugih pokušaja i prijedloga da se navedeni problem otkloni.

7. Uloga Evropske Unije u pokušaju provođenja odluke u predmetu Sejdić i Finci

U procesu pokušaja da se postigne dogovor o izvršenju presude Sejdić i Finci učestvovali su predsjednici političkih stranaka uz podršku EU, a van institucija BiH. Procesom je rukovodio evropski komesar za proširenje Štefan Filen. Pregovori su okupljali predsjednike sedam

[49] Ibid. str. 22.

političkih stranaka (SDA, SBB BiH, SDP, HDZ, HDZ 1990, SDS i SNSD) i njihove pravne eksperte. Proces se odvijao u okviru Dijaloga na visokom nivou o procesu pristupanja BiH[50].

Kao razlog navedenog utjecaja EU institucija leži u činjenici da su zapažanja iz 2010. godine, nedugo nakon presude Sejdić i Finci, bila da etno-političke elite "ne mogu postići konsenzus o reviziji Ustava" i da zbog toga "nije realno očekivati da će bosansko-hercegovački federalizam biti značajnije reformisan odlukom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine"[51].

Institucije EU su više puta ponavljajući, insistirale na izvršenju presude Sejdić i Finci. Evropski parlament u svojim rezolucijama izražava žaljenje jer nisu provedene presude Sejdić i Finci i ostale, zatim poziva vlasti BiH da izvrše presudu Sejdić i Finci, te napominje da utvrđena diskriminacija može omesti put BiH ka EU. Institucije su kontinuirano naglašavale bitnost izvršenja presude za kredibilitet zahtjeva za članstvo BiH u EU i insistirale da prilikom sastavljanja mišljenja o takvom zahtjevu, Evropska komisija treba posebnu pozornost posvetiti njenoj provedbi. Pored toga, isticano je da je pitanje prioriteta usklađivanje Ustava sa Konvencijom[52].

Ovaj proces započeo je 2012. godine u Briselu u sklopu *Dijaloga na visokom nivou o procesu pristupanja sa BiH*. Jedna od dogovorenih aktivnosti je bilo i izvršenje presude Sejdić i Finci i izmjena Ustava BiH. U periodu od 2012. do 2014. godine održano je niz sastanaka predstavnika političkih stranaka iz BiH sa predtsvnicima EU, i to prvo sa *Stefanom Sanninom, generalnim direktorom Generalne direkcije za proširenje Evropske komisije,* a zatim sa *komesarom Evropske komisije, Štefan Fileom*[53].

Međutim, svi navedeni sastanci su protekli bezuspješno, odnosno isti nisu opravdali cilj zbog kojeg su održavani, a to je dogovor o provedbi presuda ESLJP i ustavnim promjenama.

U februaru 2014. je održan posljednji sastanak u organizaciji komesara Filea sa predsjednicima političkih stranaka. File je sastanak opisao kao "razočaravajući" i dodao: " (…) vidio sam neke učesnike koji daju sve od sebe i druge koji pričaju ali ne čine iskren napor. Zaključio sam svoj angažman u vezi s ovim pitanjem. Vrijeme je da institucije BiH na sebe preuzmu ovu inicijativu". Na taj način je okončan angažman EU u procesu izvršenja presuda Suda.

[50] Išerić, Harun, 2019, Presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić i Finci, Zornić, Pilav i Šlaku - nudum ius u Bosni i Hercegovini, Fondacija Centar za javno pravo, str. 23.
[51] Ibid. str. 22.
[52] Ibid. str. 23.
[53] Ibid. str. 24.

Angažman koji je proces iznio van institucija države BiH, okončan je vraćanjem tog proces u institucije[54].

Od 2014. godine pa do danas osim deklarativnih izjava o potrebi provođenja presuda ESLJP u Sejdić i Finci grupi predmeta, nije učinjen skoro nikakav konkretan korak u institucijama Bosne i Hercegovine koji bi rezultirao ustavnim promjenama, s samim time i dokidanju diskriminacije u ovim slučajevima.

8. Posljedice neizvršenih odluka na proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku Uniju

Bosna i Hercegovina je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji u februaru 2016. Iste godine u septembru Vijeće Evropske unije pozvalo je Komisiju na mišljenje o ovom pitanju. U junu 2000. godine, Evropsko vijeće je izjavilo da se zemlje Zapadnog Balkana koje učestvuju u Procesu stabilizacije i pridruživanja smatraju potencijalnim kandidatima za članstvo. Evropsko vijeće se 2018. godine složilo da bi Bosna i Hercegovina mogla postati kandidat za pristup uz stalne napore i angažman kako je navedeno u dokumentu COM (2018).

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Bosne i Hercegovine potpisan je 16. juna 2008. godine u Luksemburgu. SSP su 2011. godine ratificirale sve države članice EU, ali nije mogao stupiti na snagu zbog činjenice da Bosna i Hercegovina nije ispunila uvjet postavljen o usklađenosti s odlukom ECHR -a iz 2009. u predmetu Sejdić - Finci. Sudska praksa Sejdić-Finci važna je za EU integracije jer zahtijeva od zemlje da izmijeni Ustav kako bi uklonila diskriminatorne odredbe iz izbornih pravila u Predsjedništvu i Domu naroda na državnom nivou. Vijeće je 2014. godine obnovilo svoj pristup prema Bosni i Hercegovini bez promjene pristupnih uslova koji uključuju provedbu slučaja Sejdić-Finci, nakon čega je uslijedio dogovor Vijeća da stupi na snagu SSP-a 2015. godine. Time je Bosna i Hercegovina otvorila novi poglavlje odnosa sa EU.

U Mišljenju Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji od 29. maja 2019.[55] jasno se navodi da Evropska komisija smatra da bi pregovori o pristupanju

[54] Ibid. str. 25.
[55] https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf.

Bosne i Hercegovine Uniji trebali početi kada država postigne potreban nivo usklađenosti s kriterijima za članstvo, posebno s političkim kriterijima iz Kopenhagena po kojima se zahtijeva stabilnost institucija koje zasigurno jamče demokratiju i vladavinu prava. Osim toga, Bosna i Hercegovina će temeljito poboljšati svoj pravni i institucionalni okvir kako bi postigla ispunjenje ključnih prioriteta, poput demokracije i funkcionalnosti. Demokratija i funkcionalnost bit će osigurani izborima održanim u skladu s evropskim standardima i primjenom relevantnih preporuka OSCE -a i preporuka Venecijanske komisije.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina je multikulturalna država i kroz svoju historiju je predstavljala prožimanje različitih kultura, religija i nacija.

U tom smislu, država Bosna i Hercegovina se obavezala da će osigurati najveći nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stoga je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava dobila poseban status odredbom člana 2.2 Ustava Bosne i Hercegovine, gdje se navodi da se ljudska prava i slobode primjenjuju direktno u Bosni i Hercegovini te da imaju prioritet nad svakim drugim pravom, uključujući tu i ustavno pravo.[56]

Bosna i Hercegovina je poput drugih modernih demokratskih i pravnih država potpisala i sve druge međunarodne i regionalne instrumente za zaštitu ljudskih prava. Prema tome, insistiranjem na zaštiti ljudskih prava, trebalo je u Bosni i Hercegovini, kao i u ostalim demokratskim i pravnim državama, osigurati da se svi ljudi dovedu u jednaku poziciju prema državi i prema vlasti, čime bi se prevladali konflikti nastali na osnovu vjerskih, etničkih, rasnih i nacionalnih različitosti bosanskohercegovačkog društva.

Država Bosna i Hercegovina se trenutno nalazi u izrazito teškoj poziciji. Jedina je od zemalja u Evropi koja u Ustavu sadrži diskriminacijske odredbe i koja time krši Privremeni sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Iz prije spomenutih sudskih presuda protiv Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina kao tužena strana "branila se" time da sporne odredbe Ustava imaju svoje "opravdanje", odnosno da je razlika u tretmanu opravdana u određenim okolnostima. Naime, sadašnja ustavna struktura u Bosni i Hercegovini ustanovljena je mirovnim sporazumom koji je uslijedio nakon najrazornijih sukoba u novijoj historiji Evrope. Krajnji cilj ovog sporazuma bio je uspostavljanje mira i dijaloga između tri glavne etničke grupe – „konstitutivnih naroda". Vlada je tvrdila da sporne ustavne odredbe, koje onemogućuju licima koja se nisu deklarisala kao pripadnici nekog od „konstitutivnih naroda" da se kandidiraju na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo, treba procjenjivati sprema historijskoj pozadini. Vlada je smatrala da još uvijek nije vrijeme za politički sistem koji bi bio samo odraz vladavine većine, imajući posebno u vidu

[56] Član 2.2 Ustava Bosne i Hercegovine.

istaknuti značaj monoetničkih političkih stranaka i trajnu međunarodnu upravu u Bosni i Hercegovini.[57]

Također, Ustavni sud BiH je u obrazloženjima svojih odluka navedeno opravdavao "legitimnim ciljem", navodeći: "sa aspekta trenutnog stanja u BiH i specifičnosti ustavnog uređenja, a imajući u vidu trenutna ustavna i zakonska rješenja, osporenim odlukama Suda BiH i CIK-a nije došlo do povrede prava apelanata iz člana 1. Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju i člana 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, budući da osporene odluke nisu arbitrarne, odnosno da su zasnovane na zakonu te, dakle, služe legitimnom cilju, imaju razumno opravdanje te na apelante ne stavljaju pretjeran teret budući da je ograničenje prava apelanta proporcionalno cilju šire društvene zajednice u smislu očuvanja uspostavljenog mira, nastavka dijaloga i samim tim stvaranja uslova za izmjene navedenih odredbi Ustava BiH i Izbornog zakona iz 2001.“[58]

Došli smo do zaključka da Bosna i Hercegovina ima ogroman nedostatak u poštivanju prava osiguranih ratificiranjem Evropske konvencije o ljudskim pravima. Glavni razlozi za ovu diskriminaciju navedeni su u Ustavu Bosne i Hercegovine. Budući da je Ustav Bosne i Hercegovine dio Dejtonskog mirovnog sporazuma kojim je okončana agresija na Bosnu i Hercegovinu, napisan je na način da je njegova svrha bila zadovoljiti tri strane, bez razmišljanja o drugim ljudima koji žive u zemlji. Državnim ustavom i mirovnim sporazumom država je podijeljena na tri administrativno - teritorijalne jedinice - dva entiteta i jedan disktrikt, sa tri konstitutivna naroda - Bošnjacima, Hrvatima i Srbima. Pripadnici sedamnaest priznatih nacionalnih manjina i oni koji se ne izjašnjavaju kao konstitutivni, već kao obični građani, označeni su kao „ostali“.

Također smo zaključili da je političko učešće u Bosni i Hercegovini na državnom nivou rezervisano za one koji uživaju sve prednosti ustavne nadmoći, diskriminirajući nekonstitutivne narode i preuzimajući njihovo učešće na lokalnom nivou vlasti. Vidjeli smo da je Bosna i Hercegovina demokratska zemlja samo u teoriji. Dejtonski mirovni sporazum je učinio samo to da se zaustavi rat ali ne i da se spriječi etnička podijela stanovništva.

Zbog navedenih diskriminatornih odredbi Ustava Bosne i Hercegovine, pripadnici nacionalnih manjina, ali i pojedini pripadnici konstitutivnih naroda, pokrenuli su pred Evropskim sudom za

[57] Presude ESLJP u slučaju Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine (aplikacije broj 27996/06 i 34836/06), str. 29, datum pristupa stranici: 29.10.2020, http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/default.aspx?id=1008&langTag=bs-BA.
[58] Ibid. str 10.

ljudska prava predstavke iz razloga što su spriječeni da budu kandidati za člana Predsjedništva i delegate u Domu naroda Parlamentarne skupštine isključivo po osnovu svog etničkog porijekla.

Evropski sud je utvrdio da razlika u postupanju koja se temelji isključivo na nečijem etničkom porijeklu ili se u odlučujućoj mjeri na njemu temelji nikako ne može biti objektivno opravdana u savremenom demokratskom društvu koje je izgrađeno na načelima pluralizma i poštivanja različitih kultura, te je shodno tome ovaj Sud utvrdio da je Ustav BiH, odnosno politički sistem diskrtiminatorskog karaktera.

Također, očito je da određene domaće političke strane kao jedini izlaz iz postojeće situacije vide zapravo u dodatnom pritisku međunarodne zajednice koja je i formirala postojeći ustavni sistem BiH. To se naročito očekuje u skorijoj budućnosti obzirom na politička dešavanja na globalnom planu, prije svega izbor novog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država g. Joe Biden-a koji jako dobro poznaje političke prilike u Bosni i Hercegovni (bio član Odbora za vanjske poslove SAD-a za vrijeme ratnih dešavanja na Balkanu)[59], te shodno tome mnogi očekuju da će svojim uticajem i poznavanjem prilika pokrenuti BH političke procese u pravcu ustavnih reformi.[60] To se očekuje i od novog Viskog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, Christian Schmidt - političar bavarske stranke CSU (Kršćansko-socijalna unija) i bivši savezni ministar poljoprivrede, čiji izbor bi trebao da se desi u martu 2021. godine.[61]

Vlasti BiH moraju pristupiti ustavnoj reformi. Bosna i Hercegovina nije u stanju da započne ozbiljan institucionalizirani proces za pripremu obimnog "paketa" ustavnih amandmana, u skladu sa postprijemnim obavezama uz asistenciju Evropske komisije za demokraciju putem prava (Venecijanske komisije). Taj proces bi bio baziran na jasnom političkom mandatu i koji bi uključivao veliki broj domaćih pravnih eksperata kako bi se, uz odgovarajuće učešće civilnog društva, na temelju odgovarajuće analize postojećih odredbi, napravio paket konkretnih amandmana koji bi u konačnici proizveo opći konsenzus unutar ključnih političkih nosilaca vlasti.

Zbog toga je neophodno u procesu, eventualnih, ustavnih promjena, koje su i inače uslov za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, na adekvatan način regulisati pitanje

[59] Datum pristupa stranici: 23.08.2021, https://www.dw.com/hr/joe-biden-i-njegova-uloga-u-ratovima-na-balkanu/a-55456298.

[60] Datum pristupa stranici: 23.08.2021, https://www.dw.com/bs/joe-biden-bi-u-bih-mogao-pokrenuti-stvari-s-mrtve- to%C4%8Dke/a-55980226.

[61] Datum pristupa stranici: 23.08.2021, https://www.dw.com/hr/faz-nijemac-koji-bi-trebao-reformirati-bih/a-56158621.

funkcionisanja Bosne i Hercegovine u uslovima vanrednog i ratnog stanja, s obzirom na to da su sve evropske države ustavno jasno odredile koji je to organ države koji može proglasiti vanredno i ratno stanje i pod kojim uslovima to može učiniti. Takođe, potrebno je regulisati i pitanje derogacije pojedinih ljudskih prava za slučaj postojanja ovih stanja, a svakako imajući u vidu ustavnu odredbu da se niti jednim amandmanom na Ustav Bosne i Hercegovine ne može eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda predviđenih članom II Ustava Bosne i Hercegovine.

Zaključujemo da je postojeći politički sistem Bosne i Hercegovine diskriminatorske prirode kao i da nema sumnje da je nužno u zemlji provesti ustavne reforme, kako bi se otklonila diskriminacija nacionalnih i ustavnih manjina i osiguralo veće političko učešće svih građana BiH. Dakle, činjenica je da je ESLJP u svojoj presudi utvrdio da su sporne odredbe Ustava BiH diskriminatorske u kontekstu nesaglasnosti sa odredbama EKLJP koja se tiču zabrane diskriminacije, čak i u suprotnosti sa samim slovom i duhom samog Ustava. Međutim, s druge strane, ne isključivo sa pravnog, nego i politološkog aspekta opravdana su pitanja "legitimnog cilja" koji opravdava postojanje ovakvih odredbi, koje je prvenstveno razmatrao Ustavni sud BiH, a zatim i pojedine sudije ESLJP prilikom donošenja presuda u gore navedenim predmetima. Svakako da su navedena pitanja i "strahovi" poput eventualnog mogućeg sukoba, uslovno rečeno opravdani, uzimajući u obzir okolnosti koje su dovele do uspostave mira, a koje su rezultirale i diskriminatorskim odredbama prema pripadnicima određenih etničkih skupina odnosno pripadnicima manjinskih populacija.

Konačno, istraživanje i zaključak ukazuju na to da je dokazana generalna hipoteza koja glasi: „*Mogućnosti pravnog preoblikovanja ustavne strukture Bosne i Hercegovine prema kojem bi svi narodi i svi građani koji žive na njenom tlu bili ravnopravni",* kao i da su dokazane pomoćne hipoteze.

LITERATURA

1. Ustav Bosne i Hercegovine.
2. Ademović, Nedim, Joseph, Marko, Marković, Goran, 2012, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, Konrad Adenauer, Sarajevo.
3. Arapović, A. (2012). Izborni sistem Bosne i Hercegovine: kritička analiza i komplikacija izbornog zakonodavstva. Tuzla: Centri civilnih inicijativa.
4. Arnautović Suad, „Međunarodni standardi o ljudskim pravima i izbori“, Ljudska prava - časopis za sve pravno-političke probleme, 3-4, godina 6, Sarajevo, 2005.
5. Capotorti F. (1977). Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities UN Document E/CN.4/Sub.2/384/Add.1-7 (1977).
6. Đukanović, Dragan (2004). Izmjene ustavnog ustrojstva Bosne i Hercegovine – inicijative i mogućnosti, Međunarodni problemi, vol. LVI br. 2 – 3, Beograd. English – Croatian or Serbian Dictionary. (1986). Zagreb: Školska knjiga. Francusko – hrvatski, hrvatsko – francuski rječnik. (2004). Zagreb: Mozaik knjiga.
7. Festić Ibrahim, “Rat, mir i pravo u BiH“, Sarajevo, 2004.
8. Ibrahimagić, Omer, 1988, Državno – pravni razvitak Bosne i Hercegovine, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
9. Ibrahimagić Omer, „Pledoaje za ustavne promjene u Bosni i Hercegovini“ (Uvodno izlaganje na raspravi o ustavnim promjenama u BiH, održanoj u Vijeću kongresa bošnjačkih intelektualaca, 08.01.2008. godine u Sarajevu).
10. Ibrahimagić Omer, Seizović Zarije, Arnautović Suad, 2010, Politički sistem BiH, Tom I, knjiga 4, Presude Sejdić i Finci, Sarajevo.
11. Kulenović, T. (1998). ‘Pripreme za rat i početak rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine’. UDK 355.4/497.6.
12. Lefkofridi, Zoe. Democratic Representation: Theory and Empirical Research. Habilitation, University of Salzburg, 2017, Part I, “Theory”, 11-34.
13. Meškić, Zalatan, Purner Stefan, 2013, Praktični uvod u evropske standarde protiv diskriminacije, Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ), Beograd.
14. Ortlieb, R., Rahimić, Z., Hirt, C., Bešić, A., Bieber, F. (2019). Raznolikost i jednakost u Bosni i Hercegovini, Ograničenja zakonodavstva, javne debate i

prakse na radnom mjestu. Emerald Publishing Limited.

15. Pejanović, Mirko. 2006. „Geneza razvoja političkog pluralizma u Bosni i Hercegovini". u Lutovac, Zoran (ur.). Političke stranke i birači u državama bivše jugoslavije. Beograd: Friedrich ebert Stiftung i Institut društvenih nauka.
16. Pejanović, Mirko. (2017). Država Bosna i Hercegovina i demokratija, Sarajevo
17. Seizović, Zarije, 2008, „Konstitutivni narodi" i ustavne promjene/"Constituent Peoples and Constitutional Changes, Sarajevo.
18. Seizović, Zarije (2008). Međunarodno javno pravo – zbirka eseja, Zenica.
19. Seizović, Z. (2017). Političke stranputice postdaytonske Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Fakultepolitičkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
20. Vehabović, Faris, 2006, Odnos Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ACIPS, Sarajevo.
21. Živanović, M. (2019). „Ustav Bosne i dalje bezobrazno krši prava manjina" Sarajevo: *Human Rights Watch*. Preuzeto iz: https://balkaninsight.com/2019/12/13/bosnia-constitution-still-outrageously-violates-minority-rights-hrw/> na 06.06.2021.

Međunarodni pravni izvori:

1. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, dostupno na: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf;
2. Izborni zakon Bosne i Hercegovine (tehnički prečišćeni tekst), dostupno na: https://izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Izborni_zakon_PRECISCENI_TEKST- bos.pdf;
3. Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima Visokog predstavnika - Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (VENECIJANSKA KOMISIJA) - Venecija, dostupno na: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2005)004-bos;
4. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina;
5. Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (Daytonski mirovni sporazum);
6. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci v Bosna i Hercegovina, dostupno na:

https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-96491%22]} i http://www.mhrr.gov.ba;

7. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Ilijas Pilav v Bosna i Hercegovina, dostupno na: http://www.eods.eu/elex/uploads/files/5c46fbe3ef1e7-CASE%20OF%20PILAV%20v.%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA.pdf i http://www.mhrr.gov.ba/;
8. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Azra Zornić v Bosna i Hercegovina, dostupno na: https://www.coe.int/documents/1498993/0/CASE+OF+ZORNIC+v++BOSNIA++AND+HERZ EGOVINA_ENG.pdf/82285021-bbec-4ffd-a4a0-72b23225332a i http://www.mhrr.gov.ba/;
9. Odluka o formiranju Radne grupe za provođenje Akcijskog plana za izvršenje presude Europskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 27/10);
10. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 12/03, 76/05), dostupno na: https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/bih/56.pdf;
11. Zaključak o osnivanju Privremene zajedničke komisije oba doma za provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, ("Službeni glasnik BiH" broj 81/11).

Članci:

1. Išerić, Harun, 2019, Presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić i Finci, Zornić, Pilav i Šlaku - nudum ius u Bosni i Hercegovini, Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo,

2. Sahadžić, Maja, 2009, "Priroda političkog sistema u Bosni i Hercegovine" u Gavrić Saša, Banovć Damir, Krause Kristina, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – Izabrani aspekti*, Sarajevski otvoreni centar - Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, str.17-44.

3. Turkušić, Enida, 2009, "Ljudska prava u kontekstu političkog sistema" u Gavrić Saša, BanovćDamir, Krause Kristina, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine –*

Izabrani aspekti, Sarajevski otvoreni centar - Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, str. 85-116.

Dokumenti:

- Primjena Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama u Bosni i Hercegovini, Praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, entitetskih i sudova Brčko Distrikta, 2001, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Internet izvori:

1. https://www.pravo.unizg.hr
2. http://www.mhrr.gov.ba
3. https://www.venice.coe.int
4. http://www.fcjp.ba
5. https://hudoc.echr.coe.int
6. https://www.slobodnaevropa.org
7. http://www.parlament.ba

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija/Međunarodni odnosi i diplomatija

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	Ena Islamović
Naslov rada:	Uticaj Evropskog suda za ljudska prava na proces harmonizacije Ustava Bosne i Hercegovine sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	65

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum **Potpis**

Sarajevo, novembar 2021. _____